

43838

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİREYLERİN SOSYALLEŞMESİNDE
HALK OYUNLARININ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİGEN ALYANSOĞLU

GÜZEL SANATLAR ANASANAT DALI
MUSİKİ SANAT DALI
TÜRK HALK OYUNLARI ALANI

HAZİRAN 1995

BİREYLERİN SOSYALLEŞMESİNDE
HALK OYUNLARININ ETKİSİ

43838

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİGEN ALYANSOĞLU

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 12 Haziran 1995

Tezin Savunulduğu Tarih: 30 Haziran 1995

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr.Gökten Ay

Diğer Jüri Üyeleri: Yrd.Doç.Burhan Tarlabası
Yrd.Doç.Afşin Emiralioglu

HAZİRAN 1995

Ö N S Ö Z

"Bireylerin Sosyalleşmesinde Halk Oyunlarının Etkisi" adlı bu çalışma, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Musiki Sanat Dalı, Türk Halk Oyunları Alanında, Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tez çalışması, üç ana başlık altında toplanmıştır. Birincisi, halk oyunları hakkında genel bilgi vermek; ikincisi birey, toplum ve sosyalleşme hakkında bilgi vermek; üçüncüsü halk oyunları oynayan farklı yaş gruplarında ve farklı cinsiyetteki kişilerin şahsiyet özelliklerinin araştırılması ve bu özelliklerin halk oyunları oynamayan farklı yaş gruplarında ve farklı cinsiyetteki kişilerin şahsiyet özellikleri ile karşılaştırılmış ve sonuç kısmıyla tamamlanmıştır.

Bu çalışmada teşvik ve yardımlarıyla tezimi yönlendiren danışman hocam, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr.Gökten AY'a, kıymetli fikirlerinden ve kaynak bilgilerinden yararlanma imkanı sağlayan Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Öğretim Görevlisi Dr.Şinasi ÜNAL'a teşekkür ederim.

Figen ALYANSOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Ö N S Ö Z	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
Ö Z E T	viii
SUMMARY	ix
BÖLÜM 1: G İ R İ Ş	1
BÖLÜM 2: HALK OYUNLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	2
2.1. Halk Oyunlarının Tanımı	2
2.2. Halk Oyunlarının Oynanış Nedenleri	2
2.3. Halk Oyunlarının Oynanma Yerleri ve Oyuncu Seçimi	3
2.4. Halk Oyunlarının Yörelere Göre Sınıflandırılması	3
2.4.1. B a r.....	3
2.4.2. Hora ve Karşılama	5
2.4.3. Halay	8
2.4.4. Horon	11
2.4.5. Zeybek.....	13
2.4.6. Kaşık Oyunları.....	15
BÖLÜM 3: BİREY-TOPLUM ve SOSYALLEŞME.....	16
3.1. Fert ve Toplum	16

	Sayfa No
3.2. Bireyin Sosyalleşme Süreci.....	18
3.3. Gelişim Süreci İçinde Sosyalleşmenin Yeri.....	20
3.3.1. Sosyal Gelişimin Olgunluk Ölçütleri.....	22
3.4. Sosyalleşmenin Amaçları.....	22
3.5. Sosyalleşme Araçları	23
3.6. Sosyalleşme Türleri	26
3.7. Yetişkin Sosyalleşmesi	29
3.8. Sosyalleşme ve Tutumlar	29
3.8.1. Tutumların Oluşum Süreci	31
BÖLÜM 4: MATERYAL METOD VE BULGULAR	37
4.1. Denekler	37
4.2. Uygulanan Psikolojik Test	37
4.2.1. Eysenck Şahsiyet Envanteri	37
4.3. Psikolojik Test Bulguları.....	39
4.3.1. Psikotizm (P)	40
4.3.2. Dışa Dönüklük (E).....	40
4.3.3. Nörotizm (N)	43
4.3.4. Yalan (L) Ölçeği.....	44
4.3.5. Deneklerin Halk Oyunları Oynama Amaçları	45
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	46

	Sayfa No
KAYNAKLAR.....	50
EKLER.....	53
EK - A: EYSENCK ŞAHSİYET ENVANTERİ.....	53
EK - B: EYSENCK KİŞİLİK TESTİ DEĞERLENDİRME FORMU	61
ÖZGEÇMİŞ	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Sosyalleşme Sürecinin Gittikçe Genişleyen Etkileşim Şeması	24
Şekil 2. Sosyalleşmede Davranışın İki Temel Boyutu	27
Şekil 3. Eysenck Modelinde Kişilik Boyutlarının Sınıflandırılması	39

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Grupların Psikotizm Bölümünden Aldığı Puanlar	40
Tablo 2. Grupların Şahsiyet Boyutlarından Dışa Dönüklük Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	43
Tablo 3. Grupların Şahsiyet Boyutlarından Nörotizm Ölçeği Puanları	43
Tablo 4. Grupların Şahsiyet Boyutlarının Yalan Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	44
Tablo 5. Deneklerin Halk Oyunları Oynama Amaçları	45
Tablo 6. Bireylerin Testten Almış Oldukları Toplam Puanların Ortalamaları	46

Ö Z E T

Halk oyunları oynayan kişilerin kişilik özelliklerini ve psikolojik şahsiyet parametrelerini araştıran bu çalışmada amaç, halk oyunları oynayan farklı yaş gruplarında ve farklı cinsiyetteki kişilerin kişilik özelliklerini ve psikolojik şahsiyet parametrelerini belirleyerek, bu özelliklerin hiç halk oyunu oynamayan ve herhangi bir sosyal faaliyetle uğraşmayan farklı yaş gruplarında ve farklı cinsiyetteki kişilerle karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkların tesbit edilmesidir. Bu amaçla halk oyunları oynayan kişilerden seçilen bir çalışma grubu, bir de halk oyunları oynamayan kişilerden seçilen kontrol grubu oluşturuldu. Halk oyunları oynayanların şahsiyet boyutlarını belirlemek amacıyla araştırma grubuna Eysenck Şahsiyet Envanteri uygulanmış, bu envanterde grupların psikotizm (P), dışa dönüklük (E), Nörotizm (N) ve yalan (L) ölçeklerine göre değerlendirmeleri yapılmıştır.

Buna göre halk oyunları oynayan kişiler, halk oyunları oynamayan kişilere göre daha dışa dönük olarak belirlenmiştir. Nörotizm ve psikotizm puanları ile yalan ölçeklerinden elde edilen puanlarda da halk oyunları oynayan kişilerin daha düşük puan aldığı görülmüştür. Bu sonuçlara neden olarak, halk oyunları oynayanların devamlı olarak aktif bir sosyal ilişki ve çevre içinde bulunmaları, halk oyunları oynayarak ruhen ve bedenen deşarj olmaları gösterilebilir.

Tüm bu araştırmalar ve çalışmalar sonucunda bireylerin halk oyunlarına yönelmeleri, şu anki nesile, geçmiş neslin kültür değerlerini öğretmek ve yaygınlaştırılarak yaşatılması ve korunması bakımından çok önemlidir. Bireyler bu yolla günümüzün zararlı alışkanlıkları yerine daha faydalı olan halk oyunlarımızı öğrenerek bu sayede yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen festival, yarışma ve gösterilere katılırlar. İyi bir sosyal çevre ve arkadaş grubuna sahip olurlar. Ruh ve beden sağlıkları gelişmiş olup, topluma ve ailelerine faydalı birer kişi olurlar.

SUMMARY

Folklore

Folklore is a foreign origin word borrowed from English language; meaning widely held knowledge about people. Considering its scientific context, we encounter a scientific discipline dealing with historic treasures of human tradition. The subject matter people, as far as folklore concerned, is not a randomly chosen mere community of humans. They should have a common cultural heritage and ingrained elements entitling them become a nation.

In terms of scope, folklore is a combination of entrenched and widely held values reflecting national characteristics, common cultural ties by nurturing entire beliefs, art and creed of the people for a millenniums gone by.

Ambient factors of folklore consists of;

- Human element,
- Characteristics of anonymity,
- Belonging to real life,
- Being self-explanatory,
- Being verbally passed-on generation to generation,
- Depth in time, and far-reaching in space.

Relevant Disciplines of folklore ;

Ethnology, history, archaeology, psychology, literature, history of arts, medicine, theology, law, anthropology and other relevant disciplines.

Cadres of folklore

People's beliefs, usage and customs and traditions, dressing appearance and habits, folk literature, folk music, means of nutrition and products, handicrafts, ethnic medicine and medication, folk drama, ethnic menology and chronology, instruments of folk music, ethnic architecture, means and methods of urban and rural settlement, people's institutions, people's law and economy, and folk dances.

Description of folk dances

Folk dances long since been a vitally important element of community life, hitherto preserving their cementing effect of people. The primitive people gave a struggle to survive in a hostile environment vulnerable to predators in the midst of abundance of dangers. Take a cave man as a quintessence, after a trying show of struggle with often unfriendly nature as long as the day light lasts, returning to their home victoriously bearing their hunt could not take themselves to express the inner reflection of joy to overcome and prevail over the external world; there, such boosting energy of joy gave birth of dance or play-dance, clumsy jumping around and coarsely joking was then, of course, yet unequivocally, in the course of the time promoted itself to be one of the highly matured human expression. Such innocent mixture of dance-play it gradually become a disciplined form of art by combination of music and aesthetics, multiplying and diverting in type and kind under influence of all material or spiritual events and conditions.

In Turkic societies too dance was a national treasure, enriched by traditions and become a vast wealth of people to enjoy millenniums to come.

In modern times folk dances also a means of lively expression a reciprocal exchange of ethnic identity, creed and beliefs, relationship to nature, communal and inter-personal relations, as combined with music availing the elements of culture passed on to progeny.

The subjects participating to experiment titled "Effects of Folk Dances in Socialisation of Individuals" was comprised of a study group constituted by several aged males and females and a control group in same cantities.

This study was combined under three main headings

The first being general information about folk dances, secondly information provided about person, society and the socialisation process, the third examinations of characteristics of the people practising of people of the same age group who not practice folk dances. The study was concluded in result section.

Socialisation

Socialisation is namely assimilation of common behavioural patterns of the society by a person as a consequence of establishing

personal contacts with others. In other words, socialisation is embracing by a person the common beliefs, morals and ideals of a given community and taking the relevant social course by the individuals appropriating to its common ways and means; hence, the individual becomes more than a biological being and a wholesome person identified with its community.

a. The Factor Of Existence

In terms of its existence the human being is a "social" animal. Since the beginning of human history man craved for socialisation and felt the need to live with fellow man. It is a common characteristic of mankind. Nevertheless, two persons are never the same. On grounds that inherited faculties of persons come with the birth and all vary according to endless possibilities of circumstances each of us are subject to. Some are intelligent and some dull, some capable of playing music and others may become virtuoso in visual arts, etc. Such characteristics varying person to person cause creating of differing personalities. Naturally, one of the underlying factors enabling persons develop their personalities is ingrained psychological standing or qualities.

b. Social Environment Factor

Albeit the fact that, the inherent qualities of a person enabling him/her socialise with others are vital factors, they wouldn't be enough to form a personality. In order to become a social person the individual ought to interfere.

The individual acquire its most important qualities from the community, for, the community constantly effect the person, infuse to him/her its language, dialect, values, morals, esteemed means of behaviour patterns, etc. Thus, the person almost always become socialised according to directions of the community its lives in. In another words, socialisation occur specifically for a given individual in a given community at a given period of time. For instance; a new born Turkish baby gradually becomes socialised by learning Turkish language, Turkish national customs and tradition and overcoming Turkish ideals.

Social environments forming a socialised individual in a community many in number. Each environment contributing to learning process of the individual has such qualities. The first social environment of an infant is his/her family. The first educators of the inquisitive little creature are the loving parents which followed by environment of friends, school, occupation, religious and political environments of interest. There and then the raw individual gradually matures and his/her personality attain full

statue. Although the environments may be similar to each other the personalities growing in them be entirely different, for the obvious fact of differing capabilities and insight of people. In addition, no one being effected from the same environment in the same way and degree. That means, there can be no living persons whose social lives completely identical to each other. The individual is born not with an established personality but as a tabula rasa nurturing basic qualities to become one, then, the culture takes over to work on such person, and procedure of socialisation takes place.

Psychological test conducted

In order to measure personality traits Eysenck Characters Inventory was applied to the study group.

According to the psychologists personality or individual characteristics were described as the whole context of distinctive behavioural traits of any unique individual. In other words, it is the combination of intellectual, physical and spiritual characteristics separating a person from the others.

Eysenck Characters Inventory was comprised of four sections :

1. Psychotism (P)
2. Extroversion (E)
3. Neurotism (N)
4. Lie Detection Scale (L)

This test was reproduced up to the number of research group members (i.e. 50 Pcs.) and a yes () and no () Questionnaire was served for subject to answer. The test questionnaire was comprised of 101 questions.

The research group reacted positively to the Questionnaire and replied sincerely to all inquiries. The results of the test were then informed to the study groups and points acquired by the individuals in terms of measurement of Psychotism, Extroversion, Neurotism and Lie Detection Scale were rendered to the subjects. The reliability of the test were also procured by Lie Detection Scale (L). Acquiring more than 14 points at Lie Detection Scale (L) by the subject shall render the test invalidated.

Upon application of Eysenck Characters Inventory to the study group the result was attained as to the persons playing speedy and medium speed folk dances are more extroverted in terms of personality traits in

comparison with slow dance performers or non-performers, and as far as neurotism points of extroverts concerned the same appeared much less neurotics than the persons not involving with folk dancing. The underlying reason for such results is continuous social relationship of the folk dancers with other people, hence, giving vent to their extra energy released out by folk dancing thus be saved from adverse effects of neurotism.

As a result of all these research and assessment, determination was made as to the folk dancers are more wholesome in social activities, having more companions, having better and speedier adaptability to new group of friends, less degrees or pyschotism, encountering minimal amount of dilemmas in terms of neurotism and being a much desirable social level of life and high degree of acceptability in comparison to non-performers.

As a result of our study conducted in metropolis we came to a conclusion that, the city inhabitants being adversely effected from environmental pollution, noise, hustle and bustle of the daily struggle are seeking means to get-a-way from such physically and psychologically languishing effects of contemporary life in quest of experiencing feeling of belonging to their roots in such cosmopolitan milieu, where folk dancing represents itself as an easy solution to escape tension. By doing so they either assist subsistence of their cultural heritage or better themselves in their respective professions by easement in body and spirit. Such important characteristics of folk dances even more evident onto students. Having busy studying schedules the students committing themselves to folk dances were proven to be extremely relaxed and get rid all their intellectual fatigue.

In the same context, the individuals increasingly chose to actually involve with folk dancing to gain friendships, socialisation and opening themselves out, and gradually attain the above rendered desirable qualities by means of that. Not to mention the great opportunity of foreign tours conducted to perform their own cultural heritage for people of the world to cherish.

BÖLÜM 1: G İ R İ Ş

Bu araştırma iki denek grubu üzerinde yapılmıştır. Birinci grup çalışma grubu, ikinci grup ise kontrol grubudur. Çalışma grubu halk oyunları oynayan, İstanbul sınırları dahilinde, farklı semtlerde yaşayan 300 kişiden oluşmuş, kontrol grubu ise, halk oyunları oynamayan, yine İstanbul sınırları dahilinde farklı semtlerde yaşayan 300 kişiden oluşmuştur. Bu iki grup üzerinde çalışmak suretiyle halk oyunları oynayan ve oynamayan kişilerin sosyalleşme açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Ölçme aracı olarak Eysenck Kişilik Testi kullanılmıştır. Bu yolla halk oyunları oynayan ve oynamayan kişilerin varolan kişilik özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bunun için gerekli literatür taraması, gözlem metodu ve anket metodu uygulanmıştır. Uygulanan test sonucuna göre sağlıklı cevap verdiği belirlenen kişiler değerlendirmeye alınmıştır. Denekler araştırmaya gönüllü olarak katılıp, tüm test protokollerine uymuşlardır.

Daha önceki araştırmalarda "Bireylerin Sosyalleşmesinde Halk Oyunlarının Etkisi" üzerinde bir çalışma yapılmadığı için bu konuya ışık tutmak, halk oyunları oynayanların hiç halk oyunları oynamamış kişilere göre anket sonuçlarına dayanarak daha sosyal olup olmadıklarını göstermek amacımız olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın uygulama alanını teşkil eden halk oyunları hakkında genel bilgiler üzerinde durulmuştur. Halk oyunları kavramı, oynanış nedenleri, oyuncu seçimi gibi konulara yer verilmiş ve bunların yörelere göre sınıflandırılmasından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde ise, araştırmanın temel konusunu teşkil eden birey ve bireyin sosyalleşmesi çeşitli yönleriyle ele alınmış olup, bu çerçevede konunun temel kavramları verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise test bulguları değerlendirilmiştir. Halk oyunları oynayan ve oynamayan kişilerden oluşan denek gruplarının sosyalleşme açısından bulundukları yer karşılaştırmalı olarak incelenmiş, sonuçlar tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır. Çalışma sonuç ve öneriler kısmıyla tamamlanmıştır.

BÖLÜM 2: HALK OYUNLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Halk Oyunlarının Tanımı

Halk oyunları, eski çağlardan beri insanların hayatında önemli bir yer tutmuş ve günümüze kadar gelmiştir. İlkel zamanlarda yaşamış insanlar yaban hayvanlarından korunmak, onları avlamak birbirleriyle savaşmak mecburiyeti içinde zor bir yaşama mücadelesi veriyorlardı. Çoğu zaman zor, tehlikeli ve yorucu geçen bu uğraşmalardan sonra zaferle dönen insanlar sevinçlerini tepinerek, sıçrayıp hoplayarak, coşkun hareketlerle kutlamaktan büyük zevk duymuşlardır. İşte oyunun ilk ve ilkel şekli budur. Daha sonra oyunu meydana getiren duygular ve olgular gelişerek, müzikle bütünleşerek belirli bir düzene girmiş ve birçok olayların da etkisiyle çeşitlilik arz etmiştir. Türk toplumunda oyun; yüzyıllar boyunca bir gelenek halinde devam eden çok geniş bir kültür hazinesi halini almıştır. ⁽¹⁾

Günümüzde halk oyunları insanların geleneksel yaşama biçimlerini, inanışlarını, tabiatla ilişkilerini, birbirleriyle olan ilişkilerini müzikle birleşerek yaşatan, kültür öğelerinin bu yolla nesilden nesile aktarılmasına yardım eden ve folklorun kadroları içerisinde yer alan önemli bir etkinliktir.

2.2. Halk Oyunlarının Oynanış Nedenleri

- a. Nişan ve düğün,
- b. Askere, gurbete uğurlama, karşılama,
- c. Şenliklerde,
- d. Dini bayramlarda,

(1) ATAMAN, S.Y.; "Türk Halk Oyunları", Barlar, sf.23-24-25-26-27, İstanbul, 1977

- e. Milli bayramlarda,⁽²⁾
- f. Mevsimlik bayramlarda (Hıdırellez; Nevruz),
- g. Kuruluş günlerinde,
- h. Yaşlılar arası eğlencelerde, sevinçli anlarda,
- ı. Yaylaya çıkış dönüşlerde,
- j. Savaş öncesi ve sonrasında.⁽³⁾

2.3. Halk Oyunlarının Oynanma Yerleri ve Oyuncu Seçimi

- a. Oynanış nedenine göre seçilen yerlerde,
- b. Açık alanlarda,
- c. Kapalı alanlarda.

Oyuncu seçimi

- a. Yalnız erkeklerin oynadığı oyunlar,
- b. Yalnız kadınların oynadığı oyunlar,
- c. Kadın ve erkeklerin karışık ve beraber oynadığı karma oyunlar.⁽⁴⁾

2.4. Halk Oyunlarının Yörelere Göre Sınıflandırılması

2.4.1. B a r

Türk halk oyunları tür kapsamı içinde, sözlü sözsüz ezgiler eşliğinde oynanan oyunlardır.

Kelime Anlamı: Bar sözcüğü, kökeni ve anlamı bakımından farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

(2) BAYKURT, Ş.; "Türkiye'de Folklor", sf.19-20-124-127, Kalite Matbaası, Ankara, 1976

(3) ÖRNEK, S.V.; "Etnoloji Sözlüğü", Ankara Üniversitesi Basımevi, sf.88-89, Ankara, 1971

(4) TERZIOĞLU, E.A.; "Türk Halk Oyunlarında Figürlerin Sembolik Anlamı ve Eğitimde Rolü", Yüksek Lisans Tezi

Bazı araştırmalara göre Moğol-Şaman davulunun adı "Bar" dır. Şaman Bar çalarak oynar. Baret-Halhas Moğollarında da davula Par denilmektedir. Altay Şaman davul ve tefinin üzerindeki bir şekle ve tutma yerine de Bar denilir. Kırgızca'da Barmak, yürümek, hareket etmek, gitmek anlamına gelmektedir. Barıp kel demek varıp gel anlamı karşılığıdır. Bar, bir anlamıyla da çokluk, ağaçlık, bağlık, bahçelik demektir. (5)

"Şaman davulunun sapına, hatta kendisine Altaylar'ın kimi kabilelerinde "Bar" denildiği gibi Bar oyunlarında "tutmak" yardımcı fiili ile "Bar tutmak" denilmesi de "elele bağlanmak" ifadesiyle eş anlamlıdır."

Çağatay dilinde barlamak, düzeltmek, sıraya koyma anlamındadır. Bar'lar yanyana, omuz omuza el ele oynanır. Bar'lar, estetik, asil ve mert oyunlardır. Baştaki oyuncuya "barbaşı", sondakine "poççık", barbaşının altındaki oyuncuya "koltuk", diğer oyunculara ise "kelle" denilmektedir.(6)

"Bar", "Barça", "Barı", "Boru" söylenişleri eski metin, lugat ve diyalektlerde hep "Topluluk", "Birliktelik", "Elbirliği" anlamları ile kayıtlıdır. Bar denilen oyunlarımız da bir beraberliktir.(7)

Yayılış Alanı

Bar tür'ü oyunlar Bayburt, Erzincan, Kars, Ağrı ve Artvin'de oynanmakla birlikte yoğunluk açısından Erzurum yöresi merkez kabul edilebilir.

İcra Geleneği

Toplu diziler halinde oynanan barlarda, kadınların ve erkeklerin oluşturdukları ayrı gruplar, birbirinden tamamen farklı iki değişik görüntü verirler. Kadın barlarındaki yumuşak, abartısız narin eda, erkek barlarında yerini ağırbaşlı gergin duruşlara ve çevik ayak çekişlerine bırakır. Bu fiziksel ve ruhsal unsurlar bütünü müzikle birleştğinde bar tavrını oluştururlar.

(5) DEMİRSİPAHI, C.; "Türk Halk Oyunları", İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975, sf.278

(6) AY, G.; "Folklor Giriş", 1.Baskı, Kasım, 1990, sf.83

(7) BULUT, S.; "Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru", Erzurum Halk Oyunları, Halk Türküleri, Derneği Yayınları, No: 8, Ankara, 1984, s.4.

Barlar genellikle toplu halde oynanan oyunlar olmakla birlikte tek veya ikili oynanan barlara da rastlanmaktadır. Toplu halde oynanan barlarda kesin bir oyuncu sayısı olmamakla birlikte, iyi görüntü verilmesi açısından en az beş veya altı kişi ile oynanması daha uygun olmaktadır.

Barlar dizi oyunları olması itibariyle omuzlardan ya da ellerden kenetlenerek birlik, beraberlik ruhu içinde oynanırlar.

Oyunların sıralanması açısından kesinleşmiş kaideler olmamakla birlikte, oynana oynana geleneksel hale gelmiş bir takım oyun sıralamaları da mevcuttur.

Barlar öncelikle açık mekanlarda davul-zurna eşliğinde oynanırlar. Kapalı mekanlarda oynanan kadın oyunlarının enstrümanları ise mey ve tef'tir.

Barlar 4/4, 6/4, 9/8, 10/8 ve 12/8' lik usullerdeki ritmlerle çalınıp, oynanırlar.⁽⁸⁾

2.4.2. Hora ve Karşılama

Hora

Horalar müzik eşliğinde, tutuşmalı olarak oynanan halk oyunlarından.

Kelime Anlamı

Hora kelimesinin slav dilinde insanlar anlamına geldiği bilinmektedir. Bazı köylerde Hora olarak kullanılmakta olup, Pomakça'da daire şeklinde devamlı dönüşü ifade eder. Horalar ağırlıklı olarak Trakya bölgesinde görülürler.

(8) MURTEZAOĞLU, S.; "Türk Halk Oyunlarının Açıklamalı Terminolojisi", Yüksek Lisans Tezi, Ocak 1992, sf. Ek-2,3,4,5,6

İcra Geleneği

Horalar yürük tempolu sıra ve halka oyunlarından olup, canlı, hızlı ve hareketli oyunlardır. Dizi biçiminde, disiplinli olarak hareket edilen bir görünüm arz ederler.

Oyunlarda kahramanlık, yiğitlik, coşku, neşe gibi duygular hakimdir. Düğün, nişan, asker uğurlaması, bayram ve toplu olarak yapılan tüm şenliklerde oynanırlar.

Horalar genellikle çift davul-zurna eşliğinde oynanırlar. Genellikle 2,4,7 ve 9 zamanlı usullerdeki ritmler eşliğinde ve yavaştan başlayıp aynı ritmin hızlanarak devam ettiği bir düzenleme içinde oynanırlar.⁽⁸⁾

Karşılama

Türk Halk Oyunları tür kapsamı içinde ilginç yapılanma gösteren oyun türlerinden biridir. Karşılamalar, başlı başına bir tür oluşturdukları gibi başka türler içinde de yer alabilen oyunlardır.

Kelime Anlamı

"Karşılama; Mukabele, tekabül, telafi, istikbal, resepsiyon" ⁽⁹⁾

"Karşılama: Gelenin hatırını hoşetmek için yoluna çıkmak, karşılık olmak, denk olmak, olumlu ya da olumsuz bir duygu göstermek, önlemek." ⁽¹⁰⁾

"Anadolu Halk Musikisinde bir nevidir. Gelin adayı vs. karşılandığı zaman çalınan saz ve söz eseridir ki, bilhassa orta ve cenubi Anadolu'da yaygındır. Bu esnada raks da edilir." ⁽¹¹⁾

"Bağımsız bir halk oyunu olarak karşılama oynanırken, oyuncuların ellerinde kaşık, mendil, zil, bıçak gibi oyun araçları bulunur. Karşılama oyunlarında figürler gerçekleştirilirken iki yönlü harekete yön verilir. Oyun-

(8) A.g.c., s.Ek-16.

(9) Türk Dil Kurumu, Özelleştirme Klavuzu, Ankara, 1987, sf.150.

(10) MİLLİYET; Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, sf.354.

(11) MUSİKİ MECMUASI; 1 Nisan 1951, No.38, sf.12.

culardan birinin, karşısında yer alan oyuncuya doğru ilerlemesine "varma" eski yerine dönmesine de "gelme" adı verilir. Bu yüzden karşılama türünden oyunlar, bazı yerlerde "var-gel", "varma-gelme" gibi adlarla da anılırlar.⁽¹²⁾

Karşılama kelimesinden de anlaşılacağı üzere, karşılamalar genellikle çiftlerin karşı karşıya oynadığı oyunlardır. Fakat karşılama türü kapsamında olup da değişik formlarda oynanan oyunlarda mevcuttur. Bu durum bir çelişki yaratıyor gibi görünse de karşılama kelimesi oyunların özellikleri gözönüne alınmadan hepsine verilmiş genel bir ad olarak düşünülmelidir.

Yayılış Alanı

"Daha çok Trakya ve Marmara (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İzmit, Adapazarı, Çanakkale, Bursa, Bilecik, Bolu) bölgelerinde rastlanan bir oyun çeşididir.⁽¹³⁾

Yoğunluk açısından karşılamaların en fazla görüldüğü yerler Trakya ve Marmara bölgeleridir. Bunlar dışında özellikle Karadeniz bölgesinde (Ordu, Giresun, Rize) ve Orta Anadolu'da karşılamalara rastlamak mümkündür.⁽⁶⁾

İcra Geleneği

Karşılamalar figüratif açıdan son derece zengin oyunlardır. Gerek ritmik gerekse de melodik canlılık oyunlara dinamizm katar ve icrayı direkt olarak etkiler. Kapalı mekanlarda, kadınların kendi aralarında oynadıkları karşılamalarda kendini gösterme, beğeni kazanma duygusu hakimdir. Öncelikle gençlerin oynadıkları oyunlarda canlılık ve çeviklik görülür. Fakat bu dinamizm özellikle kadın oyunlarında hiçbir zaman aşırı abartılı bir hal almaz. Özellikle omuz ve kalça salınımları çok ince nüanslarla, kibar kelimesi ile nitelendirilebilecek tarzla oluşur. Kadının saygınlığına, oyun karakterine yakışmayan ve Türk Kültürü ile en ufak bir ilgisi bulunmayan zorlama hareketler görülmez.

(12) ANA BRITANNICA ANSİKLOPEDİSİ; Cilt 13, sf.34.

(13) BAYKURT, Ş.; "Türk Halk Oyunları", Ankara, 1932, No.1, sf.18.

(6) A.g.c., s.84.

Erkek oyunlarındaki figürler son derece yumuşak olabildiği gibi keskin hatlı çizgiler de gösterebilir. Bedende ve ayaklarda diklik, gerginlik prensibine dayalı ve de kişisel stillerin hakim olduğu özellikler ortaya koyabilir.

Ekip oyununda fiziksel uyum kadar önemli olan ruhsal uyum, oyuncular tarafından gerçekleştirilen jest, mimik ve birtakım özel davranışlar sonucu elde edilir. Ruhsal uyumu temin eden ve sonuçta da coşkuyu ortaya koyan unsur, bazen bir bakışma, selamlaşma, tebessüm veya grubun hep birlikte söylediği bir söz olabilir.

Karşılamlar açık alanlarda davul-zurna eşliğinde oynanırlar. Özellikle Trakya'da davul ve zurna çift olarak çalınır. Trakya karşılamları için davulun yeri son derece önemlidir. Davuldaki ritmik unsurlar, vurgular, velveleli vuruşlar ayaktaki figürler ile tam bir senkron tutturur. Çift kaba zurna ve çift davul ile icra edilen müzikte zurnaların biri dem tutarken diğeri melodiyi çalar. Bu tip icrada özellikle yöresel sanatçılar son derece başarılıdır.

Kapalı mekanların sazları ise bağlama, zilli maşa, def ve darbukadır. Darbukanın Trakya'daki çalınış tekniği bazen çubuk yardımı ile olmaktadır.

Karşılamlar ritmik yapı itibarıyla özellikle 9 zamanlı usullerle çalınır ve oynanır. Karşılama türü kapsamında yer alan oyunların değişik usullerdeki ritimlerle de oynadıkları görülmektedir.⁽⁸⁾

2.4.3. Halay

Türk halk oyunları türü kapsamında içinde kadın, erkek ya da karma şekillerde oynanan, yurt genelinde en yaygın oyun türlerinden biridir.

Kelime Anlamı

Halay sözcüğünün anlamı üzerinde olduğu gibi yazılış ve okunuşunda da birçok ayrımlar ve çeşitli görüşler vardır. Örneğin yurdumuzun çeşitli yörelerinde şu yazılış, okunuş ya da söyleniş içinde kullanılmaktadır (halay, hale, aley, hali, alay, bulay, buley vb.).

(8) A.g.c., Ek- 20,21,22.

Halay sözcüğünün anlamı üzerindeki görüşler sıralanırsa, kalabalık insan topluluğu anlamına gelen Alay'dan gelen bir sözcük, Alay'la, Buley'ler deyimindeki buley sözcüğü de topluluk anlamında kullanılmaktadır. Türkmenlerde ve Orhon yazıtlarında Ulayı-Ulayu sözcüğü devamlılık, süreklilik anlamında kullanılan bir sözcüktür.⁽⁵⁾

Yayılış Alanı

Halayların yaygın olarak görüldüğü yöreler, Çorum, Tokat, Sivas, Yozgat, Amasya, Erzincan, Elazığ, Malatya, Kahramanmaraş, Urfa, Diyarbakır, Muş, Bitlis, Bingöl, Siirt, Hakkari, Van, Mardin, Adıyaman ve Tunceli'dir. Bunlar dışında diğer türler içinde de halay karakteri taşıyan oyunlar görmek mümkündür.

İcra Geleneği

Halaylar toplu halde oynanan dizi oyunlarıdır. Kendi içinde pek çok varyantı olan bir oyun türüdür. Hepsindeki ortak nokta, sıralı diziler halinde oynanmasıdır. Halayların özelliklerini gösterebilmek için belli bir kişi sayısının altına inmemek gerekir. Esas birlik oyununu veren ekiptir. Birlikte, toplu olarak yapılan hareketlerin iyi görünebilmesi için en az beş kişi olması daha akla yatkın gelmektedir. Fakat daha da kalabalık olması görüntü açısından güzellik katacaktır. Halaylar genellikle meydan oyunlarıdır. Bu yüzden de en yaygın eşlik sazları davul ve zurna'dır. Özellikle davul halayların etkin sazıdır.

Bunun dışında diğer nefesli sazların bazılarının da kullanıldığı görülmektedir. Halaylar anatomik bakımdan köşeli oyunlar değildir. Dizler, omuzlar oldukça esnek ve serbesttir. Halaylarda yere hükmetme, yere vurma, toprağa doğru bir titreşim sözkonusudur. Genel olarak halaylarda üç değişik oynanış formu görülür. Bunlar, düz, yay ve halkadır.

Halaylarda başta bulunan kişiye "Halaybaşı" denir. Halaybaşı ya da ekipbaşı özel bir kişidir. Oyundaki figürleri diğer kişilere oranla daha iyi icra ettiği ve bu konudaki beceri ve yeteneğinin üstün olması dolayısıyla halaybaşı

⁽⁵⁾ A.g.c., s.229.

olma hakkını elde etmiştir. Halaybaşı oyun esnasında diğer oyunculara oranla çok daha serbest bir konumdadır. Müzikle uyumsuzluğa düşmeden, istediği takdirde oyunun çeşitli yerlerinde "solo" yapma imkanına sahiptirler. Halaybaşı ekipten ayrı olarak yaptığı hareketlerde, ekip oyunundan farklı bir şekilde, kendi yetenek ve becerisi ölçüsünde, o anda içinden gelen figürleri de icra edebilir. Ekipbaşının bilinen oyundan farklı olarak yaptığı figürlerin çeşitliliği ve icradaki başarısı onun iyi bir ekipbaşı olması ile doğru orantılı olmaktadır.

Halaylarda sonda bulunan oyuncuya "poççik" denir. Ekip oyununda halaybaşı ve poççiğin uyumuda önem taşır.⁽⁸⁾

Müzikal yapı ve figür değişimi itibariyle halaylar çeşitli bölümlerden oluşur. Bunlar tek, iki, üç ve dört bölümlü halaylardır. Tek bölümlü halaylar: Tek melodi ile, hızlanarak oynanırlar. Ancak aynı melodinin ağır olarak devam ettiği halaylar da vardır. Eğin halayı, Yozgat halayı, Ağırlama halayı gibi. İki bölümlü halaylar: bunlar da iki melodi ve iki ayrı ritm vardır. Ağır başlayan birinci bölüme "ağırlama" denir. Ağırlama kısmı oturaklı, gösterişli olur. İkinci bölüm değişik adlar alır. Bu bölümde ritm değişir, oyun hızlanır. Genellikle "hoplatma", "yelleme", "yeldirme", "sıktırma" ve "yürütme" adlarını alır. Ancak bazı yörelerimizde oyun yürütme ile başlar, sonra ağırlamaya geçer, sonra yürütme ile sona erer (Tokat-Kırat). Üç bölümlü halaylar: Bu halaylarda üç melodi ve üç ritm vardır. Ancak bazen iki melodi ve üç ritm olabilir. Çoğunlukla "ağırlama" ile başlar, "yürütme" ile devam eder, "hoplatma" ile sona erer. Hoplatma kısımlarına "yeldirme" de denmektedir (Çorum halayı, Tokat ağırlaması gibi). Dört bölümlü halaylar: Bu halaylarda dört melodi ve dört ritm bulunur. Her bölümün ayrı adları vardır. Oyun yavaştan başlar, gittikçe hızlanır ve son bölümde en hızlı noktaya ulaşır. İlk bölüm "ağırlama" ile başlar, "yanlama"ya geçer, "oynatma" ile hızlanır, "hoplatma" ile son bulur (Sivas halayı gibi).⁽⁶⁾

(8) A.g.e., s.12-13

(6) A.g.e., s.81.

Ritmik açıdan bakıldığında halayların ana usuller ve bunların üçerli şekilleri ya da 5,10 zamanlı aksak usuller eşliğinde oynandığı görülmektedir.⁽⁸⁾

2.4.4. Horon

Müzik eşliğinde oynanan Türk Halk Oyunları türlerinden biridir.

Kelime Anlamı

Horon, horom sözcüğünden oluşmuştur. Horom kesilmiş ve tarla üzerinde dik olarak kümelenendirilmiş birkaç bağdan oluşan mısırlara verilen bir addır. Horon'ların bulunduğu tarla uzaktan görünüş olarak kollarını havaya kaldırmış bir şekilde duran insan kalabalığını andırmaktadır. Horonlarda genellikle kollar havaya kalkmış bir biçimde oynanır. Bu duruş horomları andırmaktadır. Bundan esinlenerek oyunlara "Horon" adı verilmiştir.⁽¹⁴⁾

"Hor-Kor-Hor" kelimeleri Yakutcada nakarat, tekrar etme ve sıra ile vurmak anlamlarına gelmektedir.

Artvin dolaylarında yonca otunu uzak bir yere taşıırken dağılmaması için bükerek topak ve sarma haline getirmeye Horom denilmektedir. O taraflarda halka ve daire halinde oynanan oyuna da Horum derler.

Horom, Doğu Karadeniz'de sonbahar mevsiminde mısır tarlalarında biçilen mısır saplarının kesilerek, sıra sıra dizildiği yığınların adıdır. Bu yığınlar ile çayırdaki ot yığınlarının sıralanışı, uzaktan bakıldığında elele vermiş, kolkola girmiş insanların görünümünü andırmaktadır.⁽¹⁵⁾

Yayılış Alanı

Horonların ağırlıklı olarak görüldüğü alan, Doğu Karadeniz bölgesi olmaktadır. Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve bu illere bağlı en küçük birimlerde dahi Horonlar yaygın şekilde oynanırlar.

(8) A.g.e., Ek-11,12,13,14,15.

(14) ATAMAN, S.Y.: "100 Türk Halk Oyunu", İstanbul, 1975, s.2,73.

(15) MİLLİYET TÜRKİYE İLLER ANSİKLOPEDİSİ (Trabzon); Fasikül 50, sf.405.

İcra Geleneği

Horonların meydana gelmesinde Karadeniz bölgesinin çok büyük etkisi vardır. Oyunlar; adeta Karadenizin özelliklerini yansıtmaktadır.

Yörenin doğal yapısının çok engebeli ve sarp yamaçlardan oluşması, düzlük alanların çok az olması, yöre insanının oyunlarında kendini göstermiştir.⁽¹⁶⁾

Horonlar kadın, erkek az da olsa karma gruplar tarafından oynanırlar.

Toplu halde oynanan diğer türlerde de olduğu gibi grup özelliğinin verilmesi amacıyla beş ya da altı kişiden az oynanmaması daha uygun olmaktadır.

Özellikle erkek oyunları, yumuşak diz hareketlerinin yanısıra, keskin ve çevik ayak figürleri ile dinamizm bulurlar. Oyun figürleri açısından, kadın oyunlarında erkek oyunlarındaki keskin hatlı çizgiler ve aşırı hareketlilik görülmez. Fakat her iki türün oynandığı oyunlarda da üstün bir performans gereklidir. Omuzlardaki salınım diğer türlere nazaran oldukça farklıdır. Omuzlar oldukça sade bir biçimde, yere paralel olarak çevik fakat titreme tabir edilmeyecek şekilde büyük değerlerle hareket ettirilirlar.

Yaylalarda yapılan şenliklerde veya düğünlerde değişik yaş gruplarından kişilerin saatlerce horon oynadıkları ve bu geleneğin halen devam ettiği bilinmektedir.

Horonlar öncelikle davul-zurna (küçük ebatlar) ve kemençe ile oynanırlar. Ayrıca tulum, mey, kaval ve bağlama da eşlik amacıyla kullanılan sazlardandır.

Horonlar 2,4,5,7 ve 9 zamanlı usullerdeki ritmlerle çalınır, oynanırlar.⁽⁸⁾

(16) DURGUN, O.; "Trabzon Yöresi Türküleri Halk Oyunları (Horonlar)", Trabzon İl Yıllığı, 1987, st.76.

(8) A.g.e., Ek-11,12,13,14,15.

2.4.5. Zeybek

Türk halk oyunları tür kapsamı içinde tek, çift veya toplu halde oynanan oyunlardır.

Kelime Anlamı

Zeybek'in Özbekçe'de "silahlı kişi" anlamına geldiği bilinmektedir⁽¹⁷⁾.

Ahmet Vefik Paşa'nın Lekçe; Osmanî'sinde, Zeybek maddesinde şunlar yazılıdır : "Hafif tüfekçi askeri, Devleti Selçukiye zamanında Teke ve Aydın taraflarından Mısır'a celbolunan zaptiye askeri."

Kamus-i Türki'de, "Zeybek" sözcüğü için "Hafif silahlı ve muhafaza-i asayişe memur eski sınıf asker", "Aydın Hüdavendigar Ahalisi ki, Efe denilmekle maruf olup, garip kıyafetleri vardır." denilmiştir.⁽¹⁴⁾

Yayılış Alanı

Zeybek türü oyunlar çoğunlukla Anadolu'nun batı taraflarında görülmektedir. Kastamonu'dan başlayarak; Kastamonu, Ankara, Bolu dolayları, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Balıkesir, Bursa'nın bir bölümü, Çanakkale, İzmir, Aydın, Denizli, Uşak, Muğla, Antalya, Isparta, Burdur, Anamur, Mut, Silifke ve dolaylarında oynanmaktadırlar.

Batı Anadolu merkez olmak üzere yurdun değişik yörelerinde de zeybek oyunlarına rastlanmaktadır.

İcra Geleneği

Zeybek türü oyunlar tek, çift veya toplu halde oynanırlar. Oyunlar, kadınların ve erkeklerin bir arada olduğu karma düzende oynanmazlar. Kadınlar ve erkekler sadece kendi hemcinsleri ile oynarlar. Tür karakteristiği olarak, kadınların oyunlarında görülen zarif, estetik kıvraklık erkek oyunlarında kendinden emin, ağırbaşlı, yiğit ve kahramanlığı sembolize eder bir tarzda ifade bulur.

(17) ÖZBOYACI, İ.; "Zeybekler", Türk Halk Müziği ve Oyunları Dergisi, Ergun Matbaası, Ankara, 1982, Cilt 1. sf.102.

(14) A.g.c., s.82.

Zeybek oyunlarındaki oynayış biçimleri yöreden yöreye değişmekte, her yörenin kendine özgü duruş ve oynayış tavrı olmakla birlikte genel olarak bakıldığında bu türe dahil oyunlarda ortak bir çizgi görmek mümkündür.

Zeybekler, Efelik müessesesinin temel elemanlarıdır. Yiğitlik, mertlik, kahramanlık gibi vasıfları bünyesinde toplayan zeybekler efelik derecesine yükselebilirler. Efe, efelik müessesesinin ağacı konumundadır. Zeybek ve kızanların başıdır.

Zeybekler Efelerin yanında birer kol beyi gibidir. Zeybek, emrine verilen gençleri yani kızanları yönetir, eğitir. Kızanlıktan yetişmiş üstün özellikleri ile dikkat çekmiş, nişancı, zeki ve çok cesur kişiler zeybek olabilir.⁽¹⁷⁾

Konumu dolayısıyla Efe'nin oyunu zeybek ve kızanlara oranla daha ağırdır.

Zeybek türü oyunlar ağır ve kıvrak olmak üzere iki temel grupta oynanırlar. Ağır ve kıvrak kelimeleri metronomu ifade ederler.

Ağır zeybekler "gezinleme" denilen serbest tarzda çalınan müzik ile başlar.

Bu gezinleme anında oyuna kalkan ya da kalkanlar kendilerine has stilde ve erkekçe alanda dairesel bir biçimde dolanırlar ve ritmli kısmın üç zamanlı yerinde nara atarak oyuna başlarlar. Oyun birkaç kere döndürülür, oynayan yorulduğunu belli etmeden çalgı çalarak eşlik eden davul-zurnacıya ya da bağlamacıya bilinen tarzda verdiği işaretle tekrar gezinlemeye geçer, böylece oyun sürdürülür. Bu hareket tarzı toplu zeybek oyunlarında da geçerlidir. Kadın oyunlarında gezinleme yoktur.⁽¹⁷⁾ Bazı sözlü zeybeklerde söz kısmında gezinleme yapılır. Sadece saz bölümlerinde oynanır.

Kıvrak zeybekler, temel karakter özellikleri aynı olmakla beraber ağır zeybeklere nazaran daha süretlidirler. Kıvrak zeybeklerin daha ziyade sözlü zeybekler olduğu görülmektedir.

(17) A.g.e., sf.102.

(17) A.g.e., sf.105.

Zeybek türü oyunlar sadece dokuz zamanlı oyun havaları ile oynanabilirler. Genellikle dokuz zamanın üçlüsü baştadır. Zeybek müzikleri kapalı mekanlarda bağlama, kemane, def, dümbelek, kaval ve sipsi çalınarak icra edilirken açık alanlarda çalınan sazlar ise davul ve zurnadır. Genellikle çift davul ve zurna ile çalınan ezgilerde, zurnalardan biri dem tutar, diğeri ise melodiyi çalar.

Zeybekler, oyunlardaki figür çeşitliliği müziklerdeki zengin melodi yapısı ile Türk halk müziği ve oyunlarının zengin bir türünü oluştururlar.⁽⁸⁾

2.4.6. Kaşık Oyunları

Kaşık çalma eylemi ile birlikte oynanan müzik eşlikli oyunlardır. Kaşık oyunları daha ziyade başka türler içinde görülen oyunlardandır.

Tahta kaşığın Orta Asya'dan çıkıp Oğuzlarla batıya geldiği adının yaygınlığından bellidir. Ellerde tahta kaşıklarla tek-toplu, karşılıklı-düz, dizi ve halka şeklinde oynayanların cinsiyetine göre üç düzende; kadın, erkek ve karma oynanır. İyi kaşık dövme yeteneği sergilenir. Kaşık benzeri ritm araçları (zil, çalpóra, şak şak, tencere kapağı vb.) kullanılmakla birlikte, kaşığın yaygın kullanımı kaşıklı oyunların sayısını arttırmıştır.⁽⁵⁾

Kaşık oyunlarının ağırlıklı olarak görüldüğü yöreler; Eskişehir, Bolu, Safranbolu, Bursa, Balıkesir, Kütahya, Afyon, Uşak, Antalya, Anamur, Silifke, Mut, Konya, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Sivas, Niğde, Kayseri ve Ankara olmaktadır.

Kaşık oyunlarının adından da anlaşılacağı gibi bütün ayırıcı özelliği, oyuncunun elindeki tahta kaşıklarla kendine tartım vurmasıdır. Bu, figürlere de zenginlik katan bir aksesuar özelliği taşır.⁽¹⁸⁾

Kaşık oyunları açık mekanlarda davul-zurna kapalı mekanlarda ise bağlama, zilli maşa, def ve zil gibi sazlar eşliğinde çalınır, oynanırlar.

Kaşık çalma biçimi yörelerin ve oyunların özelliğine göre farklılaşabilir. Kaşık oyunları genellikle hareketli kıvrak oyunlardır.

(8) A.g.c., Ek-31,32,33,34.

(5) A.g.c. s.295.

(18) AND. M.; "Oyun ve Büyü". Baha Matbaası, İstanbul, 1974. s.168.

BÖLÜM 3: BİREY-TOPLUM ve SOSYALLEŞME

3.1. Fert ve Toplum

Kültür geçmişten bugüne aktarılan maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Birey bu kültür içerisinde yoğrularak sosyalleşmesini tamamlar. Halk oyunları kolektif kültürün bir ürünüdür. Bireyin sosyalleşmesine her kültür unsuru gibi belirli ölçüde katkıda bulunur.

Sosyal kategorilerin, kümelerin, grupların, toplumların kendisinden daha küçüğü olmayan fizik birimi insandır, şahıstır, bireydir. Bu terimler eş anlamlıdır ve biri öbürününün yerine kullanılabilir. Sosyolojinin konusu içerisine insandan daha aşağı biyolojik varlıklar girmez. Bu bilim dalı toplu halde yaşamalarına rağmen ne arılarla ne de karıncalarla uğraşır. Bunun gibi, doğduğu günden beri, diğer insanlarla hiçbir ilişki kurmadan dağlarda veya ormanlarda yaşayan bir insan da onun konusuna girmez.⁽¹⁹⁾

Toplum, bireylerden meydana gelmiştir. Toplum niteliklerine sahip bir insan grubuna bakıldığı zaman onun da iki yönü olduğu anlaşılır:

a. Grubu meydana getiren kalabalık, yani birey topluluğu gözle görülüp seçilebilen, kolaylıkla ölçülebilen, toplumun bu yönüne "nüfus" denir. Bir toplumun meydana gelmesi için nüfusa ihtiyaç vardır. Nüfus olmadan toplum olmaz. Bu, toplumun dış görünüşünü teşkil eder.

b. Grubun, bir de "iç tarafı" vardır. İç taraf dıştan, grubun bir arada oluşundan daha önemlidir. Çünkü grubu meydana getiren bireyleri bir arada tutan bu iç faktörlerdir.

(19) ERDEM, S.: "Sosyoloji", Fil Yayınevi, İstanbul, 1987, s.19

Grubu bir arada tutan iç kuvvetler, grubun büyük, küçük, devamlı ya da geçici oluşuna göre az çok değişirse de ortaklaşa olarak bazı yönleri olduğu görülür. Bir insan grubunda ortaklaşa olarak varolduğu kabul edilen bu faktörler, duygular, inançlar, menfaatler, idealler ve anlaşma araçlarıdır.

Toplum adı verilen insan grubunun canlılığı, dinamizmi, hareketliliğinin devamı, bireyin ortaklaşa alışkanlıkları haline getirdiği ilişki şekilleri ile sağlanır. İlişki şekillerinin, bireyi etkileyen ve onda birtakım alışkanlıklar meydana getiren şekillerine "sosyal kurumlar" ya da "sosyal formlar, üniteler, kalıplar" adı verilir. Sosyal kurumlar, bireyler arası karşılıklı etki ve tepkiden meydana gelmiş olan ve bireyde ortaklaşa davranışlar, inançlar, alışkanlıklar sağlayan, bundan ötürü de toplumsal sayılan teşkilatlanmış ya da organize edilmiş olaylardır.

Sosyal kurumlar toplumun bütün hayatına hakimdir. Bireyler arasındaki beraberlik bunlarla sağlanır. Birey varlığının dışında bir sosyal kurum (bir ahlak, hukuk...) düşünülemez. Çünkü bunlar, toplumu meydana getiren bireylerarası ilişkilerin bir bütünüdür. Bu bakımdan, sosyal kurumlar bireyler arası ilişkilerden doğarlar fakat bireyler arasında otonom bir etkiye sahip olurlar.⁽²⁰⁾

İnsan varlığı çok yönlüdür. İnsan, biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerden oluşur. Fizyolojik bir varlık olarak insanı biyologlar, anatomistler, patolojistler inceler. Moral bir varlık olarak yani iyiyi de kötüyü de yapmaya muktedir bir varlık olarak, ahlakçılar, din adamları, hukukçular vb.'nin ilgi alanıdır. Psikolojik bir varlık olarak yani şuurlu arzuları veya örtük eğilimleri olan bir varlık olarak, psikologlar insanla meşgul olur. Bir tek şahıs pek çok bakış açısından incelenebilir. Nitekim sosyoloğun da konusu bir tek şahıs olmakla birlikte diğer disiplinlerden farklıdır.

Bütün insanlar sosyal bir şahıstır. "Akıl sahibi" ve "sosyal" kelimeleri eş anlamlı değildir ama bu sıfatlardan biri öbürü olmadan düşünülemez. İnsanın sosyal olması onu diğer insanlarla bir arada bulunmaya bir eğilimi, bir ihtiyacı olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Robinson Crusoe veya herhangi

(20) ÖZTABAĞ, L.; "Eğitim Sosyolojisi", Remzi Kitabevi., İstanbul, s.33-34.

bir çağdaş münzevi sosyal birer şahıs olduğu halde, başkaları ile ilişkiyi kesmiş olan şahıslardır. Toplumu inceleyen herkes, insanların diğer insanlarla giriştikleri ilişki biçimlerine ilgi duyar. Fert, sosyolojik bir birimdir.

Toplum değerleri toplumsal kuralların eksiksiz örnekleridir. Örneğin bayrağın muzafferliği, bir elmasın değeri, konutun rahatlığı, özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve anayasanın kutsallığı toplumsal olarak yerleşmiş, her gün karşılaşılan değerlerdir. Tüm bunlar değerlendirmeleri, değer yargılarını ima ederler ve bu değerlendirmeler bireyde bir kez benimsendikten sonra, kişisel bağlılık gösteren duygusal özellikler taşırlar. Bu biçimde örnekleri görülen kurallara "toplum değerleri" denir. Toplumsal değerler kişiye duygusal birtakım durağanlıklar sağlar. Bu durağanlıklara toplumsal tutumlar denir. Toplumsal tutumlar bir kez kişide oluştuktan sonra, kişilerin girdikleri durumlarda, kişinin seçimlerini, beğendikleri ve beğenmedikleri şeyleri önemli derecede tayin ederler.⁽²¹⁾

3.2. Bireyin Sosyalleşme Süreci

İnsanlar birer sosyal kişi olarak dünyaya gelmezler. Topluma hazırlanma ve benliğin oluşması zamanla ve birtakım faktörlerin işe karışması ile olur. Küçükken güçsüz ve beceriksiz olan insan yavrusu büyüdükçe üstün bir yaratık haline gelir. İnsan bu üstünlüğünü topluma hazırlanmakla, sosyalleşmekle sağlar. Sosyalleşme ferdin diğer kişilerle ilişki kurması sonucunda toplumdaki davranış örneklerini benimsemesi ve onlara uymasidir. Başka bir deyişle sosyalleşme ferdin, toplumun inançlarını, ahlakını, ideallerini benimsemesi ve sosyal yaşayışın herkesçe kabul edilen davranış biçimlerine uygun hareket etmesidir. Ferdin, yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp, belli bir grupta, belli bir toplumla bütünleşmesidir.⁽²⁰⁾

İnsan belli zaman ve bir yörede, sosyal ve kültürel bir ortam içinde yaşar. Bireyin bütün hayatı, çevresine uyumunu sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir. Gelişme, büyümeden farklı olarak bünye ve nitelikçe değişimleri içerir. İnsan

(21) ŞERİF, M.; "Sosyal Kuralların Psikolojisi", Alan Yayıncılık, No:38, İstanbul, 1985, s.95-115.

(20) A.g.e., s.35.

gelişiminde olgunlaşma ve öğrenme içiçe oluşur. Gelişim bireyler arasında hız farkı gösteren, çeşitli yönlerden dayanışma halinde olan karmaşık bir süreçtir. Bu süreci iç ve dış faktörler etkiler. Genetik yapı ve kültür bireyin kişiliğini oluşturur. Farklı kültürlerde farklı kişilik tipleri bulunur. Birçok psikologlar kişilik özelliklerinin belirlenmesinde toplumsal etkiye büyük önem verirler. Özellikle etnologların araştırmaları insan davranışı özelliklerinin tümünü kapsayan kişiliğin, içinde gelişip şekillendiği sosyal ve kültürel çevre tarafından ne kadar kuvvetle etkilendiğini ortaya çıkarmıştır.

Her kültüre özgü temel kişilik tipleri vardır, ya da belirli bir toplum üyelerinde ortak kişilik özellikleri bulunur. Milli karakter kavramı da aynı görüşe dayanmaktadır. Belirli toplumlarda değişen sosyo-kültürel şartlara göre kişilik niteliklerinin de değiştiği gözlenmektedir. Örneğin, Japon, Alman ve benzeri modern toplumların sosyo-kültürel değişmelerine paralel olarak kişilik yapılarında da farklılıklar görülür. İnsan davranışlarının dinamik bir bütünü kapsayan kişiliğin, kültürün büyük etkisinde olduğu bilinmektedir.

Bu bilgiler ışığında, bireyin sosyalleşme süreci aşağıdaki şekilde sistematize edilebilir:

a. İnsan daima belirli bir zaman ve ortam içinde toplumsal bir yaşam sürer.

b. Bireyin yaşamı, biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını tatmin için fiziki ve sosyal çevreye uyum çabası içinde geçer. Bireyin biyolojik ihtiyaçlarının tatmin şekilleri toplumsal bir nitelik gösterir.

c. Toplumsal bir varlık olarak bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim gösterir. Bu gelişimin bedensel, psikolojik ve sosyal yönleri vardır veya hepsi birbirleriyle dayanışma halinde oluşurlar.

d. Birey, çevreyle ilişkilerinde pasif olmasa da gereksinmelerini karşılamayı atalarından devraldığı ve içinde yaşadığı kültüre özgü biçimlerde öğrenir.

e. Sosyal gelişme, kişinin sosyal uyaranlara karşı uyumlu davranışlar kazanması süreci olarak tanımlanabilir.⁽²²⁾

Görüldüğü gibi kültürel çevre ve o kültürün korunması ve yaşanmasının sosyalleşme üzerinde büyük etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Halk oyunları da anonim olma özelliği nedeniyle nesilden nesile aktarılarak, kültürün korunmasına ve böylece de kişinin sosyalleşmesine katkıda bulunur.

3.3. Gelişim Süreci İçinde Sosyalleşmenin Yeri

Sürekli, karmaşık ve bireye özgü olan gelişme süreci içinde bireyin algılama biçimlerinde, tepkilerinde, tutumlarında, alışkanlıklarında, grup normlarına ve değerlerine uyması söz konusudur. Bu durum bireyin sosyal gelişmesinin niteliğini işaretlemektedir. Gerçekten birey, gelişmesi için karşılanması önemli olan gereksinimlerini, atalarından devraldığı ve içinde yaşadığı kültüre özgü yollardan öğrenmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanmasındaki sınırlamaları kültür norm ve değerleri belirlemektedir. Bireyin sosyalleşmesi, başlıca üç sosyolojik ilkeye dayanır:

- a. Birey, sosyal davranışı, toplumun kendisiyle etkileşimi yoluyla öğrenir.
- b. Bireyin ne öğreneceğini, içinde yaşadığı toplumun kültürü belirler.
- c. Bireyin öğrenimi, bir sosyal organizasyona ancak etkin bir biçimde katılmasıyla tamamlanır.

Oldukça yaygın bir tanımla sosyal gelişme, kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı, duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe, başkaları ile geçinmesi, onlar gibi davranmasıdır.⁽²²⁾

(22) BAŞARAN, F.: "Psiko-Sosyal Gelişim", A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yayınları No: 254. Ankara, 1974. s.33.

(22) A.g.e., s.13-17.

Buna göre:

Halk oyunları bir sosyal etkileşimdir. Bireyler başkalarına etki eder ve etkiye maruz kalırlar. Sosyal etkileşimler yoluyla bireyin sosyalleşmesi gerçekleşir. Halk oyunları bu sürece katkı sağlar. Halk oyunları faaliyetlerine aktif şekilde katılan bireyler sosyal öğrenme sürecinden daha hızlı bir şekilde geçeceklerdir.

Ferdin sosyalleşerek kişilik kazanmasında iki faktör rol oynar. Bunlardan biri yaradılış faktörü, öbürü sosyal çevre faktörüdür.

a. Yaradılış faktörü

İnsan tabiatı gereği sosyal bir varlıktır. Başkaları ile ilişki kurmayı, onlarla birlikte yaşamayı arzular. İnsan yaradılışı bakımından buna ihtiyaç duyar. Bu husus insan türünün ortaklaşa özelliğidir. Bunun yanında iki insan hiçbir zaman birbirinin aynısı değildir. Çünkü her insanın doğuştan getirdiği özellikler birbirinden farklıdır. Bazı insanlar zeki, bazıları değil, bazıları müziğe, bazıları da resime yeteneklidir. İnsandan insana farklılıklar gösteren bu özellikler, farklı kişiliklerin oluşmasına sebep olur. İnsanın kişilik kazanmasında rol oynayan önemli faktörlerden biri, onun biyo-psikolojik yapısı, başka bir deyişle tabiatıdır.

b. Sosyal çevre faktörü

İnsanın sosyalleşmesinde doğuştan getirdiği güç çok önemli olmasına rağmen yeterli değildir. Ferdin sosyal bir kişi haline gelmesi için toplumun da işe karışması gereklidir.

Fert, kişiliğinin en önemli özelliklerini toplumdan alır. Çünkü toplum ferdi sürekli olarak etkiler. Ona kendi dilini, değer sistemlerini, ideallerini, herkesçe kabul edilen davranış tarzlarını benimsetir. Fert, her zaman içinde yaşadığı topluma göre sosyalleşir. Başka bir deyişle, sosyalleşme belli bir yerde, belli bir zamanda yaşamakta olan belli bir topluma göre olur. Örneğin; yeni doğan bir Türk çocuğu, Türk dilini öğrenerek, Türk gelenek ve göreneklerini ve ideallerini benimseyerek sosyalleşir.

Ferdi sosyalleştiren ve kişiliğine biçim veren çevreler çok çeşitlidir. Bireyin bir şey öğrenmesine yardım eden her çevre bu niteliktedir. Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. İlk öğretmeni annesi ve babasıdır. Aile çevresini arkadaş çevresi, okul çevresi, meslek çevresi, dini ve siyasi çevreler vb. izler. İşte fert bu çevrelerle kurduğu ilişkilerle toplum içerisinde kişiliğini kazanır. Çevreler aynı olsa da kişilikler farklı olur. Çünkü insanların yetenekleri birbirinin aynı değildir. Ayrıca hiç kimse aynı çevreden aynı şekilde etkilenmez. Bu demektir ki, sosyal yaşantılarının toplamı birbirine eşit olan hiç kimse yoktur. İnsan bir kişi olarak değil, ama bir kişi olabilecek nitelik ve yeteneklerle dünyaya gelmekte ve içinde yaşadığı toplumun kültürünü benimseyerek sosyalleşmekte, bir başka deyişle kişi olmaktadır.⁽²⁰⁾

3.3.1. Sosyal Gelişimin Olgunluk Ölçütleri

Sosyal gelişimin basamaklarını sağlıklı olarak atlatmış bireyin olumlu özellikleri aşağıda yer almaktadır:⁽²³⁾

- a. Sempatî ve empatî duyma yeteneğine sahip olan,
- b. İlişkilerinde işbirlikçi, paylaşımcı, katılımcı nitelikler taşıyan,
- c. Önderlik yeteneği olan,
- d. Kişisel ilişkilerinde incelikli davranışları olan,
- e. Öz güven ve öz saygısı gelişmiş, başkalarıyla uyumlu ilişkiler kurabilen kişilerdir.

3.4. Sosyalleşmenin Amaçları

Sosyalleşme, doğduğunda sadece biyolojik bir varlık olan bireyin, toplumun kurallarını, uygulamalarını, değerlerini, bilgilerini öğrenmesi, öğrendiklerine uygun davranma becerileri elde etmesi ve böylece toplumsal bir varlık haline gelmesi sürecidir.⁽²⁴⁾

(20) A.g.e., s.20.

(23) TOPSES, G.; "Eğitim Sürecinde İnsan ve Psikolojisi", Gazi Üniversitesi, Ankara, 1992, s.178-179.

(24) Özkalp, E.; Kocacık, F.; "Davranış Bilimlerine Giriş", Anadolu Üniversitesi Yayınları No:173, Eskişehir. 1990, s.57.

Sosyalleşme sürecinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a. Sosyalleşme, bireylere yaşadıkları toplumdaki temel davranış yollarını, kurallarını öğreterek onun toplumsal bir varlık haline gelmesini sağlar.
- b. Sosyalleşme, bireyin kişiliğinin oluşmasını sağlar. Birey toplumsallaştığı ölçüde kişi olur.
- c. Sosyalleşme bireylerde iyi anne-baba, iyi çocuk olma, iyi meslek üyesi olma, iyi arkadaş olma gibi belli özlemler oluşturur. Beklentilerin belleğe yerleşmesini sağlar.
- d. Sosyalleşme bireylere rollerinin öğretilmesini sağlar. Bireyler rollerini kendilerinden beklenen davranışlarını destekleyen tutumlarını öğrenir. Bireyin toplum içinde kendi yerini bilmesi, toplum içindeki diğer üyelerin de rollerini bilmesi ve buna uygun hareket etmesi, sosyalleşme ile gerçekleşir.
- e. Sosyalleşme bireylere içinde yaşadıkları toplumun kültürünü maddi ve manevi öğeleriyle birlikte öğretir, benimsetir.
- f. Sosyalleşme toplumun izafi sürekliliğini sağlar.

Bu amaçlar ile birey artık içinde yaşadığı toplumun bir parçası olur ve kültürünü benimser.

3.5. Sosyalleşme Araçları

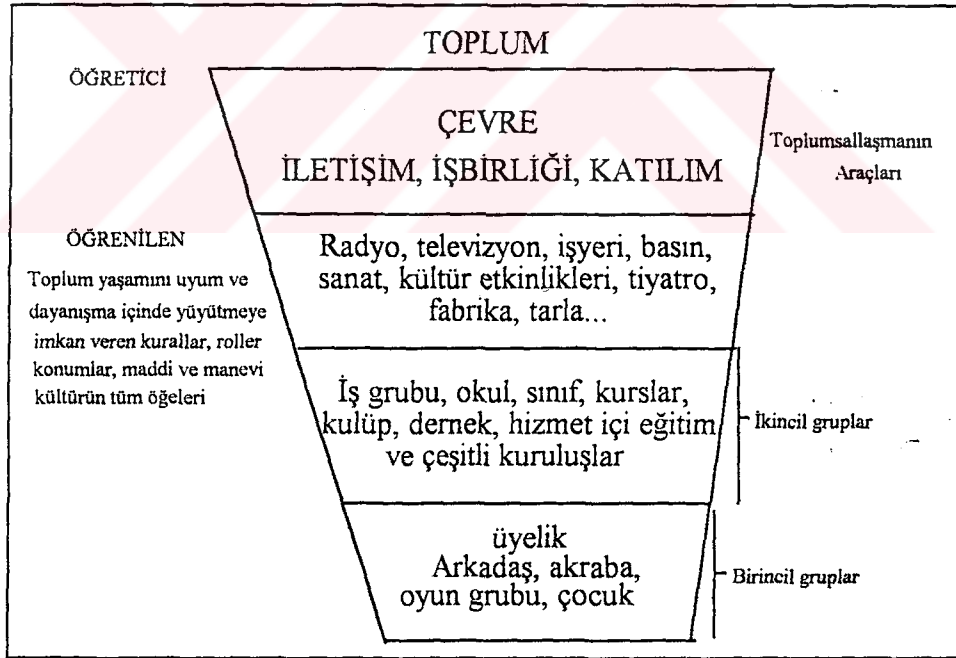
Sosyalleşmenin temel amacı toplumdur. Toplum içinde birey doğduğu andan itibaren sosyalleşme süreci içine girer. İlk ve en etkili sosyalleşme aracı aile ya da akrabalık grubudur. Yeni doğan çocuk önce ailesi içinde sosyalleşme süreci içine girmektedir. Daha sonra arkadaşlarından ve başka ailelerden, ailesi dışındaki toplum kesimlerinden etkilenmeye başlar. Çeşitli gruplara üye olur, çeşitli kuruluşlara katılır. Her düzeydeki okullar, kurslar, hizmet içi eğitim çalışmaları, halk eğitim etkinlikleri sıradaki yerini alır.

Okul, yalnızca bilgi ve beceri değil, toplumsal sorumlulukları da bireye aktarır. Meslek, işyeri, alışveriş, tatil, radyo, televizyon, fabrika gibi toplumsal çevre etkinlikleri süreçte etkili olmaya başlar.

Kitle iletişim araçları, sundukları rol örnekleri, kazandırdıkları yaşantılar ve örneklendirdikleri değer yargıları ile sosyalleşme sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Böylece sosyalleşmenin beş temel aracı olduğu görülmektedir. Bunlar:

- Aile,
- Okul,
- Toplumsal çevre,
- Kitle iletişim araçları,
- İşbirliği ve katılımıdır.

Bu konu Şekil.1'de ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

ŞEKİL 1. SOSYALLEŞME SÜRECİNİN GİTTİKÇE GENİŞLEYEN ETKİLEŞİM ŞEMASI

Sosyalleşme süreci içinde çevremizdeki insanlarla ilişkilerimiz birincil ve ikincil gruplarda gerçekleşir.

Birincil grup, grup üyelerinin yüzyüze ilişkiler kurduğu, sınırlı sayıdaki üyenin oluşturduğu gruptur. Birincil gruplarda grup üyeleri sık ilişki içerisindeyler ve birbirlerinin davranışlarını sınırlar veya şekillendirirler.⁽²⁵⁾ Birinci gruplarda özellikle ailenin önemi büyüktür. Çocuk ilk toplumsal etkilerle ailede karşılaşır. Anne, baba, abla, ağabey, kardeşin yerlerini, rollerini, cinsiyetin, akrabalığın, yaşı ne olduğunu ve önemini hep ailede öğrenir. Aileye daha sonra oyun grubu arkadaşları ve akrabaları eklenir.

Çocuk birincil gruplarda karşılaştığı davranışları taklit eder. Önce bazı sesler çıkarır, kelimeler söyler, dili öğrenmeye başlayınca da belleği ile çevresindeki uyarıları daha iyi anlar, değerlendirir, uygun tepkilerde bulunur. Birincil gruplarda karşılaştığı davranışlarla kendi kendini değerlendirir.

Daha sonra okul, iş grubu, mesleki dernekler gibi ikincil gruplara üye olmaya başlar. Böylece kendini değerlendirebileceği yeni durumlarla karşılaşır. Zamanla sadece birincil gruplara bağımlı olmaktan kurtulur. Katıldığı ikincil gruplardaki üyeliği ile kendisine ilişkin yeni değerlendirmeler yapar. Bu değerlendirmeler başkalarının kendisine karşı davranışlarında yansıyan benliğidir.

İkincil gruplar, daha geniş ölçekli, daha fazla sayıda üyenin oluşturduğu gruplardır. Bu grupların oluşması için yüzyüze ve samimi haberleşme-etkileşim ilişkisinin oluşması gerekmez. Bu gruplarda üyeler grup üyelerince ortak olarak geliştirilmiş ve benimsenmiş kurallarla bir araya gelirler ve birbirlerini etkilerler. İkincil gruplarda etkileşim kuralı, grubu oluşturan kişiler tarafından anlaşılabilir belirleneceği gibi, grubun dışındaki daha büyük veya daha etkili gruplar tarafından da oluşturulabilir. Sözleşme ilişkileri tipik ikincil grup ilişkileridir.⁽²⁵⁾

Birey çevresinden aldığı uyarıları ve değerlendirmeleri, kendi değerlendirmeleri ile benzer bulduğu ölçüde normal bir kişiliğe sahip olacaktır.

(25) ERDOĞAN, İ., "İşletmelerde Davranış", İ.Ü. Yayın No: 3456. İstanbul, 1987, s.329.

(25) A.g.e., s.330.

Her birey, bulunduğu topluma en iyi uyumu sağlayan kalıpları benimserken, ayrı bir toplumsal kişilik geliştirir. Böylece birey hem bireysel hem de toplumsal olur.⁽²⁴⁾

3.6. Sosyalleşme Türleri

Sosyalleşme, genellikle başarılı ve başarısız olmak üzere ikiye ayrılır. Başarısız sosyalleşme, bireyin toplumdaki uyum ve dayanışmayı sağlamaya yönelik kuralları öğrenmemesi veya eksik öğrenmesidir. Sosyalleşme süreci, her bireyde aynı kalıpta olmaz. Bazı bireyler, içinde yaşadıkları çevrenin uyumsuzlukları nedeniyle, kendi içinde gelişen ya da toplum kurallarıyla çatışan kalıplar geliştirirler. Böylece de sapıcı davranışlara, patolojik boyutlara varılır.

Başarılı toplumsallaşma, bireyin hayatını toplum yaşamına uygun ve dayanışma içinde yürütmesini sağlayan kuralları öğrenmesidir. Bu öğrenme işi genelde iki yolla gerçekleşir:

- Yaptırımlarla,
- Eğitim yolu ile.

Yaptırım, belli davranışın toplumsal olarak uygun görülmesi, ona izin verilmesi durumunda yapılmasını, zararlı sakıncalı bulunması durumunda ise yapılmamasını sağlayan tepkidir. Yaptırımlar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türlüdür.

Toplumsallaşma bir nevi şartlanma sürecidir. Bu şartlanma, olumlu ve olumsuz yaptırımlar yoluyla olmaktadır. Başka bir deyişle ödüller ve cezalar ile olmaktadır. Bu şartlanmada söz konusu olan olumlu yaptırımlar gülme, alkışlama, hediye, yüksek not alma, iş yerinde terfi gibi ödüllerdir. Olumsuz yaptırımlar ise yasalar, gelenek ve göreneklerle konulan cezalardır. Örneğin: Her türlü hapis ve para cezaları, yüksek sesle yapılan uyarılar, konuşmama, hediye almama gibi yaptırımlar olumsuz yaptırımlardır. Ödüllendirme,

(24) A.g.e., s.58-60.

cezalandırma kadar etkilidir. Ödüllendirme cezalandırmanın neden olacağı yan etkileri önler.

Olumlu ya da olumsuz sosyalleşme aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:⁽²⁶⁾

olumlu duygu	
Saygı	Yaklaşma
İlişkiden kaçınma	İlişki arama
İlgisizlik (Uzaklaşma)	Yoketme (Karşı gitme-olumsuz yaklaşma)
olumsuz duygu	

ŞEKİL 2. SOSYALLEŞMEDE DAVRANIŞIN İKİ TEMEL BOYUTU

Eğitim, en etkili ve verimli sosyalleşme yoludur. Bireyler, çocukluktan başlayarak, eğitim kurumlarında toplumsal ölçüleri, bilgi ve becerileri, yaşayarak, görerek öğrenirler. Bireye çocukluk döneminden itibaren öğretilen toplumsal kurallar, bilgi ve beceriler çeşitli toplumsal sorunların doğmasını önleyen önlemlerdir.

Sosyalleşme, bazı kaynaklarca resmi ve resmi olmayan şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Resmi sosyalleşme, eğitim kurumları, ordu ve diğer resmi kuruluşlarca gerçekleştirilen sosyalleşme çeşididir. Resmi olmayan sosyalleşme ise, resmi olmayan kişi ve gruplarla etkileşim sonucu meydana gelir.

(26) BAYSAL, A.C.: "Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar", İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1981, s.17.

Sosyalleşme bir görüşe göre iki açıdan incelenebilir:

- a. Objektif olarak-toplumun fert üzerindeki etkisi
- b. Subjektif olarak-ferdin topluma verdiği cevap

a. Objektif olarak sosyalleşme, toplumun kendi kültürünü bir kuşaktan diğerine aktarması ve ferdin örgütlü toplum tarafından kabul edilen davranışlara uydurmasıdır. Böylece sosyalleşmenin görevi, ferdin kabiliyetini geliştirmek, onu belli bir disipline tabi tutmak, arzulanan değerler sistemini, hayatiyetini koruyan ideallerini ona aktarmak ve özellikle, oynayacağı sosyal rolleri öğretmektir. Yalnız toplumla yeni temas eden çocukları veya göçmenleri değil, hayatı boyunca, toplumun parçası olan herkesi etkiler. Onlara toplumun ve kültürün devamı için zorunlu olan davranış modellerini sağlar.

b. Subjektif olarak sosyalleşme ferdin çevresindekilere kendini uydurma, adapte etme sürecidir. Fert, içinde yaşadığı toplumun davranış biçimlerini tekrarlar. Çocukluktan itibaren derece derece toplumun parçası olur. Bir göçmen, içine yeni girdiği toplumda tabiileşir. Bu, uzun zaman alan bir süreçtir. Şuur altında bir uyum, belli bir zaman ve yer söz konusudur. Hiç kimsenin sosyalleşmesi genel bir şekilde ve rastgele olmaz. Kimse dünya vatandaşı olarak eğitilmez ve içinde bulunduğu topluma bağlı olarak sosyalleşme süreci sonunda bir Amerikalı, bir Meksikalı veya bir Türk olur.

Toplumun fert için biriktirdiği deneyler, ferdin yeni tecrübelerle alışmasını sağlayan bir zemin gibidir. Kültür "içleşir", fert onu benimser ve bu şekilde içinden ferdin davranışlarını etkilemeye başlar.

Sürdürülen hayat biçimi; söylenilen düşünceler, önem verilen değerler, başlangıçta bireyin dışındadır. Bunlar sosyalleşmenin sonuçları, ürünleri, etkileridir. Fert, yeni tecrübelerle karşılaştığında veya önüne çıkan olayları yorumlayacağında bu geçmiş tecrübelerin ışığına başvurur. Ulaştığı toplumsal uyumluluk derecesine göre düşünür ve hayal eder.

3.7. Yetişkin Sosyalleşmesi

Sosyalleşme yaşam boyu sürmektedir. Bireylerin çocukluk döneminde öğrendiği kurallar, bilgiler, alışkanlıklar, tutumlar, kanılar, onun tam olarak bir sosyal varlık haline gelmesine yetmez. Birey yaşamının her döneminde sosyalleşme süreci içindedir. Örneğin; üniversiteye yeni gelen lise mezunu bir genç, ülkeye yeni gelen göçmen, orduya ilk kez gelen bir asker, mesleğe yeni başlayan bir eleman, bulundukları çevrede sosyalleşir.

Yetişkin sosyalleşmesi çocuğunkinden farklıdır. Çünkü yetişkinin az çok belirlenmiş bir kişilik yapısı vardır. Ancak yine de yetişkin sosyalleşme araçlarından bir şeyler öğrenmekte, davranış kalıpları geliştirmektedir.

Yetişkin sosyalleşmesini gerektiren, bir noktada sosyal değişimdir. Toplumların hızla değişmesi nedeniyle yetişkinler, yeni ortaya çıkan ilişkileri, gelişmeleri öğrenmek zorundadır. Örneğin; dildeki değişimler, yenileşmeler, iş alanındaki buluşlar, gelişmeler ve uygulamalar hep öğrenilmesi gereken konulardır. Bireyin topluma uyumu için sürekli olarak öğrenme süreci içinde olması kaçınılmazdır. Bu nedenle sosyalleşme yaşam boyu devam etmektedir.

Yeniden sosyalleşme, bireyin bilgilerini, değerlerini, alışkanlıklarını, tutum ve davranışlarını temelden değiştirmesidir.

Bireyler tüm yaşantıları boyunca yeni roller ve deneyimler elde ettikçe, tutumlarını, değer ve davranışlarını değiştirirler. Örneğin, bekarlıktan evliliğe geçişte, gençlikten ihtiyarlığa geçişte, birey parça parça, yavaş yavaş da olsa bir değişime uğrar. Yeni roller ve deneyimler edinir. Tutumlarını, alışkanlıklarını, davranışlarını değiştirir. Bireyin parça parça, yavaş yavaş değişimini ifade eden bu sürece yeniden sosyalleşme denir.⁽²⁴⁾

3.8. Sosyalleşme ve Tutumlar

Tutum, bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir toplumsal konu ya da olaya karşı deney ve bilgilerine karşı örgütlediği bilişsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir. Burada sözü edilen toplumsal konu bir

⁽²⁴⁾ A.g.e., s.60-62.

birey (örneğin, iş arkadaşı), bir ürün (örneğin, sigara) ya da bir bireyin yarattığı eser (örneğin, şiir) olabilir. Bireyin tutumları, deneyim ve edindiği bilgilerin örgütlenmesiyle oluşur. Örgütlenme, belli değerlendirme süreçlerine bağlı olduğuna göre, ilgili deneyim ve bilgiler şekil değiştirdiği zaman tutum da değişebilir. Tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç ögesi vardır ve bu ögeler arasında genellikle iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayıma göre bireyin bir konu hakkında bildikleri, ondan hoşlanmasını gerektiriyorsa (bilişsel öge), birey o objeden hoşlanır (duygusal öge) ve bunu sözleri ya da davranışları (davranışsal öge) ile ortaya koyar. Son olarak tutum bir tepki şekli değildir (öyle olsa gözlemlenebilirdi); daha çok belli bir tepki göstermeye hazır olma şekli (bir ön eğilim)dir.

Tutumu oluşturan bilişsel, duygusal ve davranışsal ögelerin ayrı ayrı incelenmesinde tutumların yapısının daha iyi anlaşılması açısından yarar vardır.

a. Bilişsel öge: Bilişsel öge bilgilerin gruplandırılmasıdır. Bu sınıflama olgusunu, bireylerin birbirinden gözle görülür şekilde farklı olan uyarılara karşı tepkilerinde gösterdikleri tutarlılıklardan anlarız. Örneğin, insanlar çevre kirleticilere (kömür, duman, çöp, fabrika artıkları, gürültü) benzer tepkiler gösterirler.

b. Duygusal öge: Çevre ile ilgili hoş giden ya da gitmeyen olaylarla, arzulanen ya da arzulanmayan amaçlarla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Böyle bir ilişkinin varlığı, tutumun duygusal ögesini teşkil eder.

Duygusal öge aynı zamanda bireyin değerler sistemi ile yakından ilgilidir. Tutum konusunun bireyin amaçlarına hizmet edip etmemesi olumlu ya da olumsuz duyguların doğmasına neden olur. Bu anlamda tutum konusu birey için araçsal bir değer taşır.

c. Davranışsal öge: Bireyin belli bir uyarıcı sınıfındaki tutum konusuna karşı davranış eğilimini yansıtır. Davranışsal ögeden söz ederken önce iki tür davranış ayırmak gerekir. Duygusal davranış ve normatif davranış. Duygusal davranış, tutum konusunun hoş giden ya da gitmeyen bir durumla ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkar. Normatif davranış ise, doğru davranışın ne olduğu konusundaki inançlara dayanan davranıştır. Bu normlar

küçük gruplar ya da alt kültürlerin birey davranışı üzerindeki etkisidir. Bireyin bağlı olduğu grup ya da alt kültürde, eğer belli bir davranış (örneğin, Türkiye'de büyüklerin elinin öpülmesi) doğru olarak görülüyorsa, birey bunu hoşuna gitse de gitmese de yapar.

3.8.1. Tutumların Oluşum Süreci

Tutumların oluşması aslında çok karmaşık bir süreçtir. Temelde, tutumların oluşum süreci her ne kadar öğrenme sürecinin kurallarını izlerse de bu sürece başka etkenlerin de katkısı olduğu düşünülmektedir. Tutumların oluşmasındaki etkenler aşağıda yer almaktadır:

- a. Genetik faktörler,
- b. Fizyolojik şartlar (olgunlaşma, hastalık, uyuşturucu vb.)
- c. Sosyalleşme süreci (topluma uyum),
- d. Kişilik,
- e. Tutum konusu ile doğrudan deneyim,
- f. Grup üyeliği,
- g. Sosyal sınıf.

Bu faktörlerin her biri tutum oluşumuna iki türlü etkide bulunur. Birinci olarak, bireyin inanç sistemine özgül tutumsal içerik katar; ikinci olarak, bu sistemin değişime açıklık ya da bütünleşme derecesi gibi dinamik özelliklerini tayin eder.

a. Genetik Faktörler:

Tutum oluşumunda genetik faktörlerin rolü fazla üzerinde durulmamış bir konudur. Tutum oluşmasında genetik faktörlerin rol aldığı düşüncesi, tutumların çevresel etkilerle oluştuğunu ve bir öğrenme sürecine bağlı olduğunu savunan yazarlara ters düşmektedir. Genetik etkiler kalıcı olarak düşünüldükleri için, özellikle "kötü" tutumların (ırk ayrımı, ön yargı gibi) değiştirilmesinin çok zor olacağı akla gelmektedir.

Bir bireyin genel ikna edilme eğiliminin genetik olarak tayin edilmesi olanaklıdır. Örneğin, zeka, cinsiyet, sosyal kabul görme ihtiyacı, saldırganlık ve benzeri hususların genel ya da özgül ikna edilme eğilimi ile ilişkili olduğu

bulunmuştur ki bu özellikler kalıtımla ilgilidir. Bütün bunlar düşünüldüğünde genetik faktörlerin toplumsal baskılarla bir arada bireylerin tutum oluşmasına etkisi olasıdır.

b. Fizyolojik Faktörler

Tutumları etkileyen fizyolojik faktörler arasında yaşlanma, hastalık, belli ilaç ve cerrahi müdahaleler vb. gelir. Bazı araştırma bulguları insanların değişik yaşlarda tutumlarında belli aşamalar olduğu fikrini kanıtlamaktadır. İnsanın çocukluktan yaşlılığa kadarki gelişme sürecini inceleyen araştırmalar, bireylerin büyüdükçe egemenlik, saldırganlık, rekabet, başeğme, bağımsızlık ve diğer tutum eğilimlerinde değişimler olduğunu göstermiştir.

c. Sosyalleşme Süreci:

Genel olarak tutumların çok az bir kısmı tutum objeleri ile doğrudan ilgilidir. Tutumların oluşmasında temel etken diğer bireylerdir. Çünkü içinde bulunduğu topluma uyma, birey için yaşamsal önem taşır. Bireyin ilk toplumsal ilişkileri ailesi ile başlar. Çocuk başlangıçta anne-babasının sevgisini kazanmak için onların tasvip ettiği şekilde davranmaya çalışır, onların değer ve tutumlarını paylaşır. Bazı kuramcılar belirli çocuk yetiştirme uygulamalarını, bireyin sosyal etki ve tutum değişimine daha eğilimli yaptığını ileri sürmüşlerdir.

Sosyalleşme süreci bireyin kişiler arası ilişkiler yoluyla içinde bulunduğu toplumun rol beklentilerini, değerlerini ve tutumlarını öğrenme sürecidir. Bu sadece çocukluk yıllarına özgü bir olay değildir, bireylerin tüm hayatı boyunca sürer. Çocuk da yetişkin de çevresine uyan tutum ve değerleri öğrenmek zorundadır. Tutum oluşum süreci bir öğrenme sürecidir. İlişkilendirme, pekiştirme, taklit ve aktarma gibi öğrenme kuralları sosyalleşme sürecinde de geçerlidir. Taklit ya da özdeşleşme, öğrenme, topluma uyum sürecinde çok önemlidir. Birey içinde bulunduğu toplumsal çevreden kabul görebilmek için onlara benzemeye çalışır. Çocuklukta bireyin seçme imkanı olmadığı için anne-baba bireye örnek olur. Birey davranışları ile bunlara karşılık olarak elde ettiği ödüller arasında ilişki kurar. Ödüllendirme olmayan davranışları tekrarlamaz. Daha sonra aile dışındaki çevrede de aynı davranış tekrarlanır. Bu, sosyal kabul görme ihtiyacının bir sonucudur.

Bir de bireyin diğer bireylerden edindiği tutumların aktarılması söz konusudur. Bu da seçimle ilgili bir süreçtir ve bireyin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tutumlar benimsenir. Örneğin, bireyin işyerinde terfi edebilmesi, yöneticisinin tercihlerini benimsemesini gerektiriyorsa ve terfi birey için önemli bir ihtiyaçsa, birey yöneticisinin tutumlarını benimseyecektir. Diğer yandan, bireyin kendi değer yargıları ağır basıyorsa ve bunlar yöneticinin tutumları doğrultusunda değilse birey terfi edememe pahasına da olsa yöneticisinin tutumlarını benimsemeyecektir. Burada güdülenmenin rolü büyüktür.

Sosyalleşme sürecinin bireylerin tutum ve davranışlarının şekillenmesine etkisi, bireylerin kendi cinslerine uygun rolleri benimseme süreçlerinde en belirgin şekilde görülebilir.

Tutumlar bir yerde bireylerin toplumsal kabul görme ihtiyacına yardım ettiklerine göre, işyerinde kabul görebilmek için o toplumun değer yargılarına uyma zorunluluğu doğacaktır. Bütün bunlar tutum oluşmasında sosyalleşme sürecinin etkilerini göstermektedir.

d. Kişilik

Tutumlar bir bireyin kişilik yapısını yansıtır, hem de bireyin kişiliğinin ne tür tutumlara açık olacağını gösterir. Kişilik ile tutumlar arasında karşılıklı ilişki vardır.

Eysenck'in kişilik teorisi genetik ve fizyolojik soya çekime önem vermekte ve kişiliğin içe dönüklük ve dışa dönüklük olmak üzere iki temel boyutta tanımlanabileceğini savunmaktadır. Eysenck'in bildirdiği araştırmalardan, içe dönüklük ya da dışa dönüklüğün de zeka gibi kalıtsal özellikte olduğu görülmektedir. Bu görüşe göre, içe dönük kişiler daha çok iknaya eğilimli ve sosyal baskıdan etkilenmektedirler. Dışa dönüklerde bunun tersi olmaktadır. Bir birey fizyolojik yapısına göre koşullandırılmaya açık olabilir de olmayabilir de, bunun sonucu olarak da bireyin içinde bulunduğu toplumun değer ve tutumlarını benimseme derecesi farklı olacaktır.

Kişilik-tutum ilişkileri konusunda ikinci bir yaklaşım "otoriter kişilik" kavramıdır. Otoriter kişilik, üstün kişilere saygı duyma, kötü durumda olanları

küçük görme, kendi duygularını eleştirmeyi istememe ve kendilerinde beğenmedikleri yönleri başkalarına yansıtma gibi özellikler gösterir.

Birey tutumunun oluşmasına çevrenin etkisi söz konusudur. Bu çevre geniş anlamda bireyin içinde yaşadığı toplumdur. Toplumun ilk etkileri önce çocukluk yıllarında aileden edinilir, daha sonra arkadaş ve diğer gruplar önem kazanır.

e. Tutum Konusu ile Doğrudan Deneyim

Sosyal psikologlar bireylerin tutumlarının oluşumunda doğal olarak diğer kişilerin rolünü vurgulamışlardır, ancak savaş, sanat, azınlık grupları v.b. konulardaki tutumlar kısmen tutum objesi ile doğrudan deneyimden etkilenmektedir. Bu deneyimler iki türlü olur:

- a. Bir tek karşılaşma olayı,
- b. Tekrarlanan, birikimli ilişkiler.

Bazen tutum konusu ile bir kez karşılaşmanın önemli davranış değişikliklerine yol açacak şekilde tutumu etkileyebileceği inancı yaygındır. Bu konuda en çok bilinen örnekler, dini inançlardaki ani değişimler ve savaşta oluşan nevrozların neden olduğu tutum değişimleridir.

Tutum konusu ile doğrudan ilişki kurulmasının, bireyin o konuya karşı tutumunu büyük ölçüde etkileyeceği bulunmuştur. Ancak bu etkileme, tutumun yönünü değiştirmeden çok yoğunluğunu artırma şeklindedir.

f. Grup Üyeliği

Toplum bir çok küçük grupların bir arada oluşturduğu büyük bir insan kitlesidir. Bu gruplar aile, akrabalar, okul çevresi, arkadaş grupları, çalışma grupları, mesleki kuruluşlar vb. gruplardır. Bunların bazıları birey için bir danışma grubu görevi yapar. Bu grupların, özellikle arkadaş ve danışma gruplarının oluşmasında en önemli etken tutum ve değerlerin benzerliğidir. Aynı tür sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelme, aynı konuda eğitim görme ve aynı meslekten olma tutum benzerliğini sağlayıcı unsurlardandır. Bu

tür bireyler arasında fikir uyuşumu, dolayısıyla karşılıklı uyuşma söz konusudur.

Bireyler benzer tutumlarda olan kişilerle dostluklar kurabildikleri gibi, belirli nedenlerle üye olmak istedikleri ya da üye olmak zorunda kaldıkları grupların tutumlarını da benimserler, hatta tutum değiştirirler.

Birey yeni bir ortama geldiğinde önce kendi tutumlarına uygun kişiler arayacaktır. Bunları bulmada güçlük çektiği takdirde, tutumlarını o ortamdaki tutumlara paralel şekilde değiştirecektir.

Öğrencilerin okul sonrası okulda edindikleri tutumları korumaları, bu tutumların benimsendiği ortamda yaşama olanakları buldukları içindir. Bununla beraber, bireyin tutumlarını iyi olduğu grupların, geçici bir süre için olsa bile, önemli ölçüde etkilediği bir gerçektir.

Grup üyeliği, tutumları grup normları yolu ile etkiler. Grupta belirli toplumsal normlar, yani toplumsal rol beklentileri vardır. Birey grup içinde bu normlara uymak için birtakım baskılara tabidir. Eğer bu normlara uymazsa birey cezalandırılır (sosyal kabul görmez), uyduğu zaman ödüllendirilir. Bireyin grupta kalma gereksinimi ne kadar güçlü ise, tutum değişimi ya da o grubun tutumlarını benimsemesi o kadar kolay olacaktır.

g. Sosyal Sınıf

Sosyalleşme sürecinde, bireyin içinde yaşadığı toplumun (aileden başlayarak daha sonra katıldığı gruplarda devam eder) tutumlarının oluşmasına etkisi vardır. Toplum da sınıflardan oluştuğuna göre ve eğer sosyal sınıfların değişik tutum yapıları olduğu var sayılırsa, bireyin ileriki yıllardaki tutumu içinde bulunduğu sosyal sınıfın tutumları ile aynı olacaktır.⁽²⁶⁾

Tutumların oluşmasında zihni faktörler, duygusal faktörler ve davranış faktörleri etkili olur. Bu üç faktör birbirinden ayırdedilemez. Hep birlikte kişiliğe etki ederler. Ancak bunların her üçüne de etki eden unsurlar vardır.

(26) A.g.c., s.42-54.

Bunların en büyük dilimini kültüre bağı olan unsurlar teşkil eder. Kültür etkileşimi kalıcı özellik taşır. Bireyin davranışını bütünüyle etkiler.

Halk oyunları da kültürün bir unsuru olarak, geçmişten bugüne aktarılan kültür değerleri içinde önemli yere sahiptir. Halk oyunları oynayan kişi kendi kültürüne bakış açısını objektifleştirir. Zihni yapısı, düşünceleri kendi halkı gibi olur. Yabancı fikirlere temkinli yaklaşır. Her milletin belli bir duygu yapısı vardır. Bu duygu yapısı da insan mizacına kültür vasıtası ile etki eder. Folklorik kültür çeşitli çekici özellikleri nedeniyle (geçmişten bugüne süregelen özellikler, bize ait olma, mensup olma gibi) fertlerin sosyalleşmesini kolaylaştırır. Kendi kültürü gibi düşünen ve hisseden birey, hayat düzenini de aynı doğrultuda kurar. Kendi kültürüne mensup olmaktan mutluluk duyar.

BÖLÜM 4: MATERYAL METOD VE BULGULAR

4.1. Denekler

Denekler farklı yaş gruplarında ve farklı cinsiyetteki halk oyunları oynayan kişilerden oluşan bir çalışma grubu, ve yine farklı yaş grubu ve farklı cinsiyetteki halk oyunları oynamayan kişilerden seçilen bir kontrol grubundan oluşturulmuştur.

Araştırma grubunu oluşturan kişiler lise öğrencisi, lise mezunu, üniversite öğrencisi ve üniversite mezunu olan kişilerden seçilmiştir. Toplam sayı 600 kişi olup bunun 300'ü çalışma grubu, diğer 300'ü de kontrol grubudur.

Araştırmaya katılan kişiler İstanbul içindeki farklı semtlerde bulunan dernekler ve okullar bünyesinde halk oyunları oynayan ve halk oyunları oynamayan kişilerdir.

4.2. Uygulanan Psikolojik Test

Araştırmada ölçme aracı olarak bireylere Eysenck Şahsiyet Envanteri uygulandı. Bu envanterin Türkiye'deki bireylere uygun hale getirilmiş formu kullanılmıştır⁽³⁴⁾.

4.2.1. Eysenck Şahsiyet Envanteri

Araştırma grubuna, şahsiyet özelliklerini ölçmek amacı ile Eysenck Şahsiyet Envanteri uygulandı.

(34) KÖKNEL, Ö.; "Kaygıdan Mutluluğa Kişilik". Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982, s.102-117.

Psikologlara göre, şahsiyet ya da kişilik kavramı bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının bütünü olarak tanımlanır. Başka bir deyişle bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünüdür.

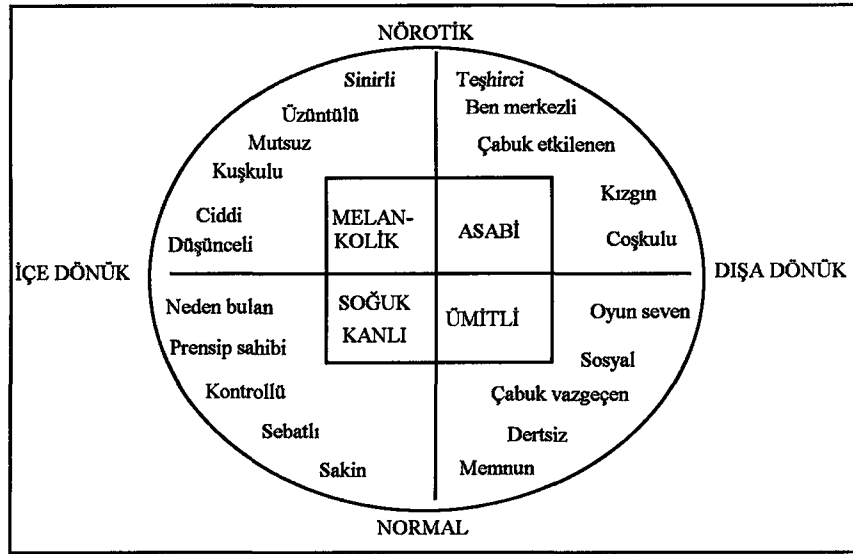
Eysenck Şahsiyet Envanteri dört bölümden oluşmaktadır;

- a. Psikotizm (P)
- b. Dışa dönüklük (Extravert) (E)
- c. Nörotizm (N)
- d. Yalan (L) ölçekleri.

Bu test araştırma gruplarının sayısı kadar 600 tane çoğaltıldı ve test talimatında belirtildiği gibi Evet () veya Hayır () tercihlerinden birisini işaretlemeleri istendi. Testte 101 soru bulunmaktadır. Araştırma grubu bu isteğe olumlu cevap vererek tüm soruları içtenlikle cevapladı. Testin sonuçları daha sonra araştırma gruplarına bildirildi ve testte kendilerinin nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük ve yalan ölçekleri açısından aldıkları puanlar ve değerlendirmeler açıklandı. Testin geçerlilik ve güvenilirlik değerlendirmesi yine kendi içindeki yalan (L) ölçeği ile yapılmaktadır. Araştırmada testi cevaplayan kimselerin yalan (L) ölçeğinden 14 puandan fazla olması testi geçersiz kılmaktadır.

Eysenck'in geliştirmiş olduğu kişilik özellikleri aşağıdaki şekilde görülmektedir⁽²⁷⁾.

(27) CONNELL, J.V., PHILIPCHALK, R.P.: "Understanding Human Behavior" HBJ College Publishers, USA, 1992, s.449.

ŞEKİL 3. EYSENCK MODELİNDE KİŞİLİK BOYUTLARININ SINIFLANDIRILMASI

Birinci derecelmeye göre, Eysenck kişileri "normal" ile "nörotik" boyutları arasında sınıflandırmaktadır. Normal skalanın ucunda yer alan bir birey, iyi organize olmuş, kendini zorluk içinde hissetmeyen özelliğe sahiptir.

Nörotik derecenin ucunda yer alan bir kişi ise, dağınık bir kişiliğe sahip olan, uyum problemi çeken özelliklere sahiptir.

İkinci dereceye göre ise, kişiler "içe dönük" ve "dışa dönük" boyutları arasında yer alabilir. Bu skalanın içe dönük kısmında yer alan bireylerin sinir sisteminde güçlü olmayan bir engelleyici yapı vardır. Bunlar eski alışkanlıklarından vazgeçmek istemezler.

Dışa dönükler bunun tersidir. Hayat tarzlarını sık sık değiştirirler ve aktiftirler. Alışkanlıklarından çabuk vazgeçerler.

Yukarıda görüldüğü gibi kişilik boyutları karşı kutuplar arasında değişebilmektedir. Bir birey bu boyutların her birinde yer alabilir.

4.3. Psikolojik Test Bulguları

Araştırma grubuna daha önceden de bahsedildiği gibi Eysenck şahsiyet envanteri uygulandı, alınan neticeler aşağıda verilmiştir.

4.3.1. Psikotizm (P)

Psikotizm (P) ölçeğinden 6 puanın üzerinde puan alınması halinde şöyle bir tanımlama yapılabilir. "İnsanlara ilgi göstermeyen, insanlık dışı, zalimce davranışlarda bulunabilen, duygusuzluk tabloları gösteren, arkadaş ya da akrabalarına bile saldırganca davranabilen, diğer insanları mutsuz kılmaktan haz duyan bir kişidir." Burada psikoz, psikotizmin yüksek düzeydeki bazı temel özelliklerinde görülen patolojik bir artış şeklinde belirlenir.

Aşağıdaki tabloda yer alan terimler⁽²⁸⁾:

Aritmetik ortalama: Bir serideki ölçümlerin aritmetik ortalaması, serideki ölçüler toplamının ölçü sayısına bölümünden çıkacak neticeye eşittir.

Standart Sapma: Bir dağılımın standart kayması, dağılımın ortalamasından itibaren olan kayma karelerinin ortalamasının kareköküdür. Bu ölçüm bir gruptaki ortalama olan kaymaların miktarını göstermektedir.

Araştırma grubunun psikotizm bölümünden aldığı puanlar şöyle sıralandı:

TABLO 1. GRUPLARIN PSİKOTİZM BÖLÜMÜNDEN ALDIĞI PUANLAR

Grup Adı	Kişi Sayısı	Aritmetik Ort.	Standart Sapma
Çalışma Grubu	300	5,60	1,86
Kontrol Grubu	300	8,40	2,25

Yukarıda görüldüğü gibi, halk oyunları oynamayan grubun psikotizm boyutu puanları ortalaması 8,40; halk oyunları oynayan grubun puan ortalaması ise 5,60'tır. Halk oyunları oynamayan kişilerin psikotizm puanları daha yüksektir. Halk oyunları oynayanların psikolojik problemleri daha azdır.

4.3.2. Dışa Dönüklük (E)

Tipik bir dışa dönük (Extravert) yapı "sosyalize, topluluklardan hoşlanan birçok arkadaşına sahip, insanlarla birlikte olma gereksinimi duyan, tek başına okumak ve çalışmaktan hoşlanmayan, heyecandan zevk duyan,

(28) TAN, H.: "İstatistiğe Giriş", Öğretmen Kitapları No:162, İstanbul, 1989, s.48-69.

heyecanına çabuk yenik düşebilen, gülmeyi ve mutlu olmayı seven kişi" olarak tanımlanır.

Araştırma yapılan kişi dışa dönüklük (E) ölçeğinden 13 puanın üzerinde puan aldıkça yukarıda bahsedilen özelliklere sahiptir denilebilir. Aşağıdaki tabloda araştırma gruplarının dışa dönüklük ölçeğinden elde ettikleri puanlar grup ortalaması olarak verilmiştir.

Dışa ya da içe dönüklük kişilik yapısında değerlendirilmesi gereken ilk kişilik özelliği etkinliktir.

a. Etkinlik

Yüksek derecede dışa dönük olan bireyler, ağır iş ve egzersiz dahil her tür bedensel etkinlikten hoşlanırlar. Sabahları erken ve yataktan oyalanmadan kalkarlar, bir etkinlik alanından diğerine kolaylıkla ve hızlı geçerler, geniş bir çeşitlilik gösteren ilgi alanları vardır. Arkadaşlıkları, eğlendiricidir. Düşük derecede dışa dönük olan bireyler ise, hareketlilikten hoşlanmayan, çabuk yorulan, ağırkanlı insanlardır. Acele etmeden rahat yaşarlar, serinkanlıdırlar, dostlukları dinlendiricidir. Yüksek etkinlik, dışa dönüklüğün önemli bir ögesi olurken, düşük etkinlik içe dönüklüğün bir özelliğidir.

b. Sosyallik

Dışa ya da içe dönük kişilik yapısında ikinci ölçüt sosyalliktir. Bu kişiler, sürekli olarak başka insanlarla birlikte olmak isteyen, partiler, danslı toplantılar vb.'den hoşlanan, değişik kimselerle kolayca tanışıp herkesle konuşabilen, topluluk içinde rahat ve mutlu olan hoşsohbet kişilerdir. Düşük sosyallığe sahip olanlar ise, birkaç özel arkadaş edinmeyi, okumak gibi yalnız başına yapılan uğraşları yeğlerler, kalabalıktan hoşlanmaz, insanlarla senli benli olmayı istemez, yabancılarla konuşmakta güçlük çekerler. Yüksek düzeyde sosyallik dışa dönüklüğün, düşük düzeyde sosyallik içe dönüklüğün belirtisidir.

c. Riske Girme

Tehlikeyi göze alma, riske girme kişilik özelliğinde olanlar, yaşamlarında tehlikeyi, heyecanı severler, sonuçlarına aldırmadan değişik deneyimlerden hoşlanırlar. Tipik kumarbazdırlar. Riske girmekten kaçınan kişiler ise, yaşamın heyecanından bir ölçüde özveride bulunmak anlamına gelse de, tanıdık ve bildik çevreyi, güvenceyi ve güvenliği tercih ederler.

d. Atılganlık

Ataklık ve atılganlık özelliği gösteren kişiler, akıllarına estiği gibi davranan, acele karar verdikleri için sık sık hata yapan, tasasız, çabuk değişen, ne yapacakları belli olmayan kişilerdir. Ataklık ve atılganlık özelliği göstermeyenler ise, tersine sistematik, düzenli ve dikkatli davranan, plan yapmaktan hoşlanan, herhangi bir girişimde bulunmadan önce düşünen insanlardır.

e. Kendini İfade

Beşinci kişilik özelliği insanın kendini ifade etmesi (anlatım), kişinin üzüntü, öfke, korku, sevgi ya da nefret gibi duygularını, coşkularını açıkça dışa yansıtmasıdır. Yüksek derecede kendini ifade edenler, duygusal, başkalarının duygularına katılan, uçar, döne, duygularını abartmalı olarak açığa vuran kişilerdir. Nevrotik kişilik yapısına yatkın olan bu özellik aşırılığa vardığında "isterik davranış" denen durum ortaya çıkar. Düşük düzeyde kendini ifade etme özelliği gösterenler soğukkanlı, ihtiyatlı, ketum, mesafeli, dengeli mizaca sahip kişilik yapısını gösterir. Bu kişiler duygu ve düşüncelerini kontrol ederler.

f. Düşünce Boyutu

İçe ya da dışa dönük kişilik yapısını belirleyici altıncı öge, düşünce boyutudur. Derin düşünce boyutu içe dönüklüğün tipik bir belirtisi olup, düşünceli kişiler fikirler, soyutlamalar, felsefi sorunlar, tartışmalar, spekülasyonlar ve "bilgi için bilgi"den hoşlanan, çok düşünen ve iç gözleme önem veren kişilerdir. Dışa dönük kişilik yapısı gösteren ve kişiler pratik, bir şeyi düşünmekten çok yapmaktan hoşlanan, fazla düşünmeye sabrı olmayan kimselerdir.

g. Sorumluluk

Yüksek derecede sorumluluk duygusuna sahip kişiler, vicdanlı, güvenilir, sadık, ciddi ve belki aşırı titiz kişilerdir. Düşük derecede sorumluluk duygusuna sahip olanlarsa, ne yapacağı belli olmayan, dikkatsiz ve teklifsiz, işlerini son dakikaya bırakan, randevularına geç kalan ve belki toplumsal açıdan sorumsuz kişilerdir.⁽²⁷⁾

TABLO 2. GRUPLARIN ŞAHSİYET BOYUTLARINDAN DIŞA DÖNÜKLÜK ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLAR

Grup Adı	Kişi Sayısı	Aritmetik Ort.	Standart Sapma
Çalışma Grubu	300	13,30	2,10
Kontrol Grubu	300	10,45	3,05

Halk oyunları oynayan grubun dışa dönüklük testinden almış olduğu puanların ortalaması 13,30 olup, puan ortalaması 10,45 olan kontrol grubuna göre daha yüksektir. Buna göre halk oyunları oynayan kişiler dışa dönük olma özelliği ile daha sosyal özellik taşımaktadır.

4.3.3. Nörotizm (N)

Nörotizm ile ilgili testten toplam 11 puanın üzerinde olan bir kişi de nörotizmin etkisinden söz edilebilir. Nörotizm puanı fazla olan kişilerde şöyle tanımlanabilir. "Şüpheli ve endişeli sık sık depresyona giren çeşitli psikomatik bozukluklardan şikayetçi. Aşırı duygusal, hemen her türlü uyarıcıya şiddetli yanıtlar veren, yerine göre heyecanlı hatta saldırgan olabilen tek kelimeyle endişeli bir kimse" olarak tanımlanabilir.

Aşağıdaki tabloda araştırma gruplarının nörotizm ölçeğinden elde ettikleri puanlar, grup ortalaması olarak verilmiştir.

(27) A.g.e., s.410-422.

TABLO 3: GRUPLARIN ŞAHSİYET BOYUTLARINDAN NÖROTİZM ÖLÇEĞİ PUANLARI

Grup Adı	Kişi Sayısı	Aritmetik Ort.	Standart Sapma
Çalışma Grubu	300	11,20	1,40
Kontrol Grubu	300	15,35	3,12

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi, halk oyunları oynamayan kontrol grubunun puan ortalaması 15,35 olup, puan ortalaması 11,20 olan çalışma grubuna göre daha yüksek nörotizm puanına sahip olduğu görülmektedir. Halk oyunları çalışmalarına katılan kişiler normale daha fazla yaklaşmaktadır

4.3.4. Yalan (L) Ölçeği

Eysenck'e göre bu ölçekten 14 toplam puanın üzerine çıkıldıkça belirtinin giderek arttığı söylenebilir.

Yalan deneğin kendini sosyal bakımdan iyi bir düzeye ulaştırmak veya kabul ettirmek, bazı durumlarda da kendini değiştirmek isteme çabasıyla ilgilidir. Aşağıdaki tabloda araştırma gruplarının yalan (L) ölçeğinden aldıkları puanlar grup ortalama puanı olarak verilmiştir.^(29, 30, 31, 32, 33)

TABLO 4: GRUPLARIN ŞAHSİYET BOYUTLARININ YALAN ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLAR

Grup Adı	Kişi Sayısı	Aritmetik Ort.	Standart Sapma
Çalışma Grubu	300	9,60	2,10
Kontrol Grubu	300	11,25	3,40

Testin yalan boyutundan halk oyunları oynamayan kontrol grubunun, puan ortalaması 11,25 olup, puan ortalaması 9,60 olan halk oyunları oynayan çalışma grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda halk oyunları oynayanların daha az yalan söyleme eğilimi gösterdiği belirlenmiştir.

(29) BAŞER, E.; "Uygulamalı Spor Psikolojisi", MEB.Yayınları, Ankara, 1986, sf.110-121.

(30) BAYMUR, F.; "Genel Psikoloji", İnkılap ve Aka Kitebevlari, İstanbul, 1976, sf.232.

(31) DARTAN, F.; "İki Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin Tercih Sıralamaları ile Kişilik Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990

(32) EYSENCK, H.J.; "Dimension Of Personality P.D.(London), KEGAN, P., Trench, Trubner, Co.Ltd., Brodway Hause, 68-74, Carter Lane, E.C.4.

(33) YAVUZER, H.; "Çocuk ve Suç", Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Mayıs 1982, sf.334-345.

4.3.5. Deneklerin Halk Oyunları Oynama Amaçları

Eysenck Kişilik Envanteri ile birlikte deneklere halk oyunları oynama amaçları ile ilgili bir soru da sorulmuştur. Buna verilen cevaplar aşağıda yer almıştır.

TABLO 5. DENEKLERİN HALK OYUNLARI OYNAMA AMAÇLARI

Değişken	Kişi Sayısı	Yüzde
Öğrenip öğretmek için	44	14,76
Gösteri ve yarışmalara katılmak için	30	10
Çevre edinmek için	14	4,6
Kendini kanıtlamak için	8	2,66
Arkadaş edinmek için	16	5,8
Boş zamanları değerlendirmek için	74	24,6
Profesyonel olarak	7	2,3
Seyahat ve festivallere katılmak için	41	13,7
Deşarj olmak için	34	11,8
Kendi kültürü ile ilgili faaliyette bulunma	23	7,7
Diğer	9	3

Bireylerin halk oyunlarını oynama amaçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Halk oyunları oynayan kişilerden oluşan çalışma grubu, bu faaliyetlere çeşitli amaçlar gözeterek katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu faaliyetler içinde en fazla boş zamanlarını değerlendirme amacı tercih edilmiştir. Deneklerin yaklaşık dörtte birinin boş zamanlarını değerlendirmek için halk oyunları oynadığı görülmektedir. Daha sonraki sırada "öğrenip öğretmek için" halk oyunları faaliyetlerine katılanlar gelmektedir. Üçüncü sıra da ise, seyahat ve festivallere katılma amacının geldiği görülmektedir. Halk oyunları uluslararası işlevi ağır basan bir özellik arz etmektedir. Deşarj olma amacı da grubun kısmen tercih ettiği bir halk oyunlarına katılma amacıdır. Sonra ise sırasıyla gösteri ve yarışmalara katılma, kendi kültürü ile ilgili faaliyette bulunma, arkadaş edinme, çevre edinme, kendini kanıtlama, diğer ve profesyonel olarak faaliyet gösterme isteği gelmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bireyler, bir toplumun hayatındaki en küçük birimi teşkil etmektedir. Toplumdaki değişmelerin incelenme yollarından biri ve belki de en önemlisi bireylerin incelenmesidir. Bu yolla tek tek kişilerin durumları görülerek, toplumdaki herhangi bir gelişme tesbit edilebilmektedir. Bireylerin ulaşmış bulunduğu sosyalleşme düzeyi, toplumun sosyal yönden gelişmesinin bir göstergesidir.

Kültür, tek tek bireylerden oluşan topluma ait bir olgu olarak geçmişten bugüne aktarılan maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Birey bu kültür içinde yoğrularak sosyalleşmesini tamamlar. Halk oyunları da bu kolektif kültürün bir ürünüdür ve bireyin sosyalleşmesine kültürel açıdan katkıda bulunur.

Toplum adı verilen insan grubunun canlılığı, dinamizmi, hareketliliğinin devamı, bireyin ortaklaşa alışkanlıklar haline getirdiği ilişki şekilleri ile sağlanır. Bu ilişki şekillerini sağlayan yollardan biri de halk oyunları etkinlikleridir. Toplum kültürünün geçmişten geleceğe taşınmasında vazgeçilmez bir yere sahiptir.

Kollektif kültürün bir ürünü ve sosyal ilişkileri kolaylaştırıcı yönü ile halk oyunları önemli bir sosyalleşme aracıdır. Bunun nedeni, sosyalleşmenin başlangıçta sadece biyolojik varlık olan bireyin toplumun kurallarını, uygulamalarını, değerlerini ve bilgilerini öğrenmesi ve öğrendiklerine uygun davranabilmesini sağlama özelliğinden gelmektedir.

Bu çalışmada bireylerin sosyalleşmesine halk oyunlarının etkisi olduğu görülmüş ve araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre halk oyunları oynayan kişiler ile oynamayanlar arasında Eysenck Kişilik Testi bulguları açısından belli bazı farklılıklar bulunmuştur. Öncelikle çalışma grubunun özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler hiç halk oyunları oynamayan

kişilerin şahsiyet özellikleri ile mukayese edilerek aşağıdaki tabloda verilen bulgular elde edilmiştir.

TABLO 6. BİREYLERİN TESTTEN ALMIŞ OLDUKLARI TOPLAM PUANLARIN ORTALAMALARI

Gruplar	Kişi Sayısı	Psikotizm	Dışa Dönüklük	Nörotizm	Yalan
Çalışma Grubu	300	5,60	13,30	11,20	9,60
Kontrol Grubu	300	8,40	10,45	15,35	11,25

Yukarıdaki tabloda yer alan psikotizm bölümünden yüksek puan alan kişiler, insanlara ilgi göstermeyen, insanlık dışı, zalimce davranışlarda bulunabilen, duygusuzluk tabloları gösteren, arkadaş ya da akrabalarına bile saldırganca davranabilen, diğer insanları mutsuz kılmaktan haz duyan kişi anlamına gelmektedir. Halk oyunları oynayan çalışma grubunun psikotizm bölümünden almış olduğu puanların ortalaması 5,60 olup, hiç halk oyunları oynamayan kontrol grubuna göre daha düşüktür. Kontrol grubunun almış olduğu puan ise 8,40'tır. Buradan da halk oyunları oynayanların psikotizm derecelerinin daha düşük olduğu görülmektedir.

Dışa dönük kişi ise sosyalle, topluluklardan hoşlanan birçok arkadaşına sahip, insanlarla birlikte olma gereksinimi duyan, tek başına okumak ve çalışmaktan hoşlanmayan, heyecandan zevk duyan, heyecanına çabuk yenik düşebilen, gülmeyi ve mutlu olmayı seven kişi anlamına gelmektedir. Halk oyunları oynayanların (çalışma grubu) dışa dönüklükten almış oldukları puan ortalaması 13,30 olup, puanı 10,45 olan kontrol grubuna göre daha yüksektir. Buna göre halk oyunları oynayan kişiler daha dışa dönük özellikte bulunmuştur.

Nörotizm puanları fazla olanlar şüpheli ve endişeli sık sık depresyona giren çeşitli psikomatik bozukluklardan şikayetçi, aşırı duygusal, hemen her türlü uyarıcıya şiddetli yanıtlar veren, yerine göre heyecanlı hatta saldırgan olabilen tek kelimeyle endişeli kişiler olarak tanımlanmaktadır. Halk oyunları oynayan çalışma grubunun nörotizm puan ortalaması 11,20 olup, puan ortalaması 15,35 olan kontrol grubuna göre daha düşük olduğu tesbit

edilmiştir, buna göre halk oyunları oynayanların nörotizm ile ilgili problemlerinin daha az olduğu görülmüştür.

Yalan özelliği, kendini sosyal bakımdan iyi bir düzeye ulaştırmak veya kabul ettirmek, bazı durumlarda da kendini değiştirmek isteme çabasıyla ilgilidir. Çalışma grubunun yalan boyutundan almış olduğu puanların ortalaması 9,60 olup, puan ortalaması 11,25 olan kontrol grubuna göre daha düşüktür. Halk oyunları oynayanların deşarj olmanın ve dışa dönüklüğün etkisi ile oynamayan deneklere göre yalan söyleme oranı düşüktür.

Tüm bunlardan da anlaşılacağı gibi, halk oyunu oynayan kişiler hiç halk oyunu oynamayan kişilere göre daha dışa dönüktürler, yeni arkadaş grubuna daha çabuk uyum göstermekte, psikotizm dereceleri düşük, nörotizm ile ilgili problemleri daha az, sosyal bakımdan daha iyi bir seviyededirler ve kendilerini topluma daha kısa zamanda kabul ettirmektedirler.

Okullarda verilen bilimsel eğitim kişilere belli ölçüde sosyalleşme imkanı sağlayabilmektedir. Bu eğitimin yanında yapılacak olan halk oyunları etkinliklerinin bireylerin sosyalleşmesine yapacağı olumlu katkı açıkça görülmektedir. Buna göre halk oyunları en iyi sosyalleşme araçlarından biridir.

Bunun sebebi ise halk oyunu oynayan kişiler devamlı olarak sosyal ilişki içindedirler. Enerjilerini ruhsal ve bedensel olarak halk oyunları vasıtası ile deşarj ederek nörotizmin etkisinden uzak bulunmaktadır.

Halk oyunlarının kişileri insanlara yakınlaştırmacı bir yönü de beden teması sağlamasıdır. Bu da kişiler arasındaki çekingenliği azaltmakta ve halk oyunları oynamayan kişilere göre daha sosyal olunmasını sağlamaktadır.

Bu araştırma sonucu özellikle büyük şehirlerde yaşayan insanlar çalışma hayatının olumsuz etkilerinden uzaklaşabilmek ve kendi geçmişine ait yöresel duyguları bu kozmopolit ortam içinde yaşamak amacı ile halk oyunlarına yönelmektedirler. Bu vesile ile hem kendi öz kültür değerlerinin yaşatılmasına yardımcı olmaktadırlar hem de ruhen ve bedenen deşarj olarak kendi işlerine döndüklerinde daha başarılı olmaktadırlar. Halk oyunlarının bu önemli özelliği kendini öğrenciler üzerinde daha etkili olarak göstermektedir. Okul derslerinin yoğun olduğu bilinen öğrencilerin ders dışı faaliyeti olarak

halk oyunlarına yöneldiklerinde kendilerini olumsuz yönde etkileyen zihinsel yorgunluklarından arındıkları gözlenmiştir.

Böylece bireyler arkadaş seçiminde, meslek seçiminde, çevre edinmek, dışa açılarak sosyalleşmek için halk oyunlarına yönelmekte, yukarıda sayılan özelliklere sahip olmakta, ayrıca halk oyunları grupları ile yurt dışı seyahatlerine katılarak kendi öz kültür değerlerini halk oyunları vasıtası ile sergileme fırsatı bulmaktadır. Bunun yanında memleketimiz gelişmekte olan bir ülkedir, ancak gelir seviyesinin düşüklüğü nedeniyle herkes kolay kolay yurt dışına çıkamamaktadır. Fakat halk oyunları faaliyetleri bireylere bu fırsatı tanımakta, yurt dışında diğer ülkelerin öz kültürleri hakkında fikir sahibi olmasına katkı sağlamaktadır.

Bu sonuçlar göz önüne alınarak, tezimizle ilgili aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Halk oyunları oynamanın kişilerin sosyalleşmesine olumlu etki yaptığı görülmektedir. Bu nedenle, bireylerin halk oyunları etkinliklerine katılmaları yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Örnek olarak sadece konservatuvarlarda halk oyunları eğitimi bölümlerinde değil, diğer eğitim kurumlarında da halk oyunlarının bir ders olarak yaygınlaştırılması ve benzeri teşebbüsler faydalı olacaktır.

Toplumumuzun sosyo-kültürel gelişme sürecini sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmek ve dolayısıyla geleceğe yönelik tasarımlarımızı, kültür politikalarımızı yapabilmek, çeşitli festival, şenlik ve gösterilerde bireylerin ilgisini toplamak, yurt dışındaki festivallere götürülerek görgü, bilgi ve kültürel davranışları olgunlaştırarak, geleneksel değerlerimizi yeni nesle taşımak için, halk oyunları konusunda araştırmalara ve çalışmalara önemli ölçüde ağırlık vermek gereklidir. Aynı zamanda üniversitelerimiz bünyesinde halk oyunlarını araştıracak, geliştirecek, uygulayacak ve geleceğe taşıyacak enstitüler kurulmalı ve bu konuda uzman kişiler yetiştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. ATAMAN, S.Y.; "Türk Halk Oyunları", Barlar,sf.23-24-25-26-27, İstanbul, 1977
2. BAYKURT, Ş.; "Türkiye'de Folklor", sf.19-20-124-127, Kalite Matbaası, Ankara, 1976
3. ÖRNEK, S.V.; "Etimoloji Sözlüğü", Ankara Üniversitesi Basımevi, sf.88-89, Ankara, 1971
4. TERZİOĞLU, E.A.; "Türk Halk Oyunlarında Figürlerin Sembolik Anlamı ve Eğitimde Rolü", Yüksek Lisans Tezi
5. DEMİRSİPAHİ, C.; "Türk Halk Oyunları", İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975, sf.278
6. AY, G.; "Folklor Giriş", 1.Baskı, Kasım, 1990, sf.83
7. BULUT, S.; "Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru", Erzurum Halk Oyunları, Halk Türküleri, Derneği
8. MURTEZAOĞLU, S.; "Türk Halk Oyunlarının Açıklamalı Terminolojisi", Yüksek Lisans Tezi, Ocak 1992, sf. Ek-2,3,4,5,6
9. Türk Dil Kurumu; Özelleştirme Klavuzu, Ankara, 1987, sf.150.
10. MİLLİYET; Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, sf.354.
11. MUSİKİ MECMUASI; 1 Nisan 1951, No.38, sf.12.
12. ANA BRITANNICA ANSİKLOPEDİSİ; Cilt 13, sf.34.
13. BAYKURT, Ş.; "Türk Halk Oyunları", Ankara, 1932, No.1, sf.18.

14. ATAMAN, S.Y.; "100 Türk Halk Oyunu", İstanbul, 1975, s.2,73.
15. MİLLİYET TÜRKİYE İLLER ANSİKLOPEDİSİ (Trabzon); Fasikül 50, sf.405.
16. DURGUN, O.; "Trabzon Yöresi Türkölü Halk Oyunları (Horonlar)", Trabzon İl Yıllığı, 1987, sf.76.
17. ÖZBOYACI, İ.; "Zeybekler", Türk Halk Müziğı ve Oyunları Dergisi, Ergun Matbaası, Ankara, 1982, Cilt 1, sf.102.
18. AND, M.; "Oyun ve Büyü", Baha Matbaası, İstanbul, 1974, s.168.
19. ERDEM, S.; "Sosyoloji", Fil Yayınevi, İstanbul, 1987, s.19.
20. ÖZTABAĞ, L.; "Eğitim Sosyolojisi", Remzi Kitabevi,, İstanbul, s.33-34.
21. ŞERİF, M.; "Sosyal Kuralların Psikolojisi", Alan Yayıncılık, No:38, İstanbul, 1985, s.95-115.
22. BAŞARAN, F.; "Psiko-Sosyal Gelişim", A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Faköltesi, Yayınları No: 254, Ankara, 1974, s.33.
23. TOPSES, G.; "Eğitim Sürecinde İnsan ve Psikolojisi", Gazi Üniversitesi, Ankara, 1992, s.178-179.
24. Özkalp, E.; Kocacık, F.; "Davranış Bilimlerine Giriş", Anadolu Üniversitesi Yayınları No:173, Eskişehir, 1990, s.57.
25. ERDOĞAN, İ.; "İşletmelerde Davranış", İ.Ü. Yayın No: 3456, İstanbul, 1987, s.329.
26. BAYSAL, A.C.; "Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar", İ.Ü. İşletme Faköltesi, İstanbul, 1981, s.17.
27. CONNELL, J.V., PHILIPCHALK, R.P.; "Understanding Human Behavior" HBJ College Publishers, USA, 1992, s.449.
28. TAN, H.; "İstatistiğı Giriş", Çğretmen Kitapları No:162, İstanbul, 1989, s.48-69.

29. BAŞER, E.; "Uygulamalı Spor Psikolojisi", MEB.Yayınları, Ankara, 1986, sf.110-121.
30. BAYMUR, F.; "Genel Psikoloji", İnkılap ve Aka Kitebevleri, İstanbul, 1976, sf.232.
31. DARTAN, F.; "İki Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin Tercih Sıralamaları ile Kişilik.Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990
32. EYSENCK, H.J.; "Dimension Of Personality P.D.(London), KEGAN, P., Trench, Trubner, Co.Ltd.,.Broday House, 68-74, Carter Lane, E.C.4.
33. YAVUZER, H.; "Çocuk ve Suç", Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Mayıs 1982, sf.334-345.
34. KÖKNEL, Ö.; "Kaygıdan Mutluluğa Kişilik", Altın Kitaplar Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 1982, s.410-422.

EKLER

EK - A: EYSENCK ŞAHSİYET ENVANTERİ

Talimat :

Bu testte sizin davranış, duygu ve faaliyetlerinizle ilgili sorular bulunmaktadır. Her sorudan sonra (EVET) veya (HAYIR) cevabının verileceği bir kısım vardır. Evet yada hayırın sizin mutlak faaliyet yada duygu tarzınıza uyup uymadığına karar vermeğe çalışın. Karara vardıktan sonra evet yada hayırın altına bir çarpı işareti koyun. Hızlı çalışın ve herhangi bir soruya fazla zaman vermeyin. Biz sizin ilk tepkinizi istiyoruz. Bütün soru cetveli 5-6 dakikadan fazla sürmemelidir.

Sorulardan hiçbirini atlamadığınıza emin olmak için kontrol ediniz. Doğru yada yanlış cevap diye birşey söz konusu değildir. Bu test bir zeka kabiliyet testi değildir. Testin gayesi sadece sizin davranış tarzınızı ölçmekten ibarettir. Lütfen her soruyu cevaplandırmayı unutmayınız. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Figen ALYANSOĞLU
İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Tarih: ____/____/1995
 İsim : _____
 Yaş : _____
 Cinsiyet : Erkek () Bayan ()
 Tahsil : _____

1- Çok değişik merakınız var mıdır?	EVET	HAYIR
2- Herhangi birşeyi yapmadan önce durup bir kere enine boyuna düşünür müsünüz?	EVET	HAYIR
3- Ruh haliniz sıklık inişler çıkışlar gösterir mi?	EVET	HAYIR
4- Başkasının yaptığını bildiğiniz halde, hayatınızda hiçbir şey için övgü kabullendiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
5- Konuşkan bir insan mısınız?	EVET	HAYIR
6- Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
7- Nedeni olmadığı halde, kendinizi "tam anlamıyla son derece mutsuz" hissettiğiniz olur mu?	EVET	HAYIR
8- Kendi payınızdan fazlasını almak için, hiç açgözlülük ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
9- Geceleri evinizin kapısını, penceresini dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?	EVET	HAYIR
10- Oldukça canlı bir kimse misiniz?	EVET	HAYIR
11- Bir çocuğu veya bir hayvanı acı çekerken görmek sizi altüst eder mi?	EVET	HAYIR
12- Yapmamanız veya söylememeniz gereken şeyler olduğunda sık sık endişe duyar mısınız ?	EVET	HAYIR
13- Bir şeyi yapacağınızı söylediğiniz zaman, ortam ne kadar elverişsiz olsa bile verdiğiniz sözü tutar mısınız?	EVET	HAYIR
14- Paraşütle atlamaktan hoşlanır mıydınız?	EVET	HAYIR
15- Canlı bir toplantının havasına genellikle kendinizi kaptırır ve eğlenir misiniz?	EVET	HAYIR
16- Tedirgin bir insan mısınız?	EVET	HAYIR
17- Kendi suçunuz olduğunu bildiğiniz halde, bunu yapmaktan ötürü hiç başka birisini suçladığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
18- Yeni kimselerle tanışmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
19- Sigorta poliçelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?	EVET	HAYIR
20- Hisleriniz kolayca incinir mi?	EVET	HAYIR

21- Bütün alışkanlıklarınız iyi ve arzu edilir cinsten midir?	EVET	HAYIR
22- Sosyal olaylarda arka planda kalma temayülünde misiniz?	EVET	HAYIR
23- Acaip veya tehlikeli etkileri olabilecek uyuşturucuları kullanabilir miydiniz?	EVET	HAYIR
24- Sık sık "taştığınızı" hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
25- (Bir toplu iğne veya düğme) bile olsa, hiç başkasına ait bir şeyi aldığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
26- Çok gezmeyi sever misiniz?	EVET	HAYIR
27- Sevdiğiniz kimseleri incitmekten hoşlanırmısınız?	EVET	HAYIR
28- Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?	EVET	HAYIR
29- Bazen hiç bir şey bilmediğiniz şeyler hakkında konuşur musunuz?	EVET	HAYIR
30- Okumayı, insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?	EVET	HAYIR
31- Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mıdır?	EVET	HAYIR
32- Kendinize sinirli bir kimse der misiniz?	EVET	HAYIR
33- Kaba davrandığınız zaman daima özür diler misiniz?	EVET	HAYIR
34- Çok arkadaşınız var mıdır?	EVET	HAYIR
35- Bazen başkalarını gerçekten incitebilecek (zarar verecek) şakalardan hoşlanırmısınız?	EVET	HAYIR
36- Endişe eden biri misiniz?	EVET	HAYIR
37- Çocukluğunuzda size söyleneni hiç itiraz etmeden derhal yapar mıydınız?	EVET	HAYIR
38- Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
39- Terbiyeli ve temiz olmak, sizin için çok önemli midir?	EVET	HAYIR
40- Dehşet verici şeyler olabilir diye endişe eder misiniz?	EVET	HAYIR
41- Başkasına ait bir şeyi hiç kırdığınız veya kaybettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
42- Yeni dostlar edinmek için genellikle ilk adımı siz mi atarsınız?	EVET	HAYIR
43- İnsanlar size dertlerinden bahsettikleri zaman, ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?	EVET	HAYIR

44- Kendinize "gergin" veya "sinirleri son derece gerilmiş" bir insan diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
45- Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman, lüzumsuz kağıtları yere atar mısınız?	EVET	HAYIR
46- Başkaları ile beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misiniz?	EVET	HAYIR
47- Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsuz olunabileceğine inanır mısınız?	EVET	HAYIR
48- Bazı bazı kendinize karşı acıma hissi duyar mısınız?	EVET	HAYIR
49- Bazen azıcık böbürlenir misiniz?	EVET	HAYIR
50- Sönük bir toplantıya canlılık getirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
51- Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?	EVET	HAYIR
52- Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
53- Herhangi bir kimse hakkında hiç fena veya yakışksız şeyler söylediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
54- Arkadaşlarınıza şaka veya komik hikayeler anlatmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
55- Birçok şeyin tadı (lezzeti) size aynı gelir mi?	EVET	HAYIR
56- Bazen somurtur musunuz?	EVET	HAYIR
57- Çocukluğunuzda hiç anne veya babanıza karşı küstahlık ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
58- İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
59- İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
60- Uykusuzluk çekmekten şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
61- Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?	EVET	HAYIR
62- İnsanlar sizinle konuşurken hemen daima "bir hazır cevabınız" bulunur mu?	EVET	HAYIR
63- Sözleştiğiniz yerde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
64- Sık sık sebepsiz yere kendinizi kayıtsız ve yorgun hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
65- Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?	EVET	HAYIR
66- Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
67- Anneniz iyi bir kadın mıdır(mıydı)?	EVET	HAYIR
68- Sık sık hayatın çok sıkıcı ve donuk olduğu hissine kapılır mısınız?	EVET	HAYIR

69- Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
70- Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyetlere katılır mısınız?	EVET	HAYIR
71- Sizi atlatmaya çalışan pek çok insan var mı?	EVET	HAYIR
72- Görünüştünüz için çok endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
73- Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima terbiyeli ve nazik misiniz?	EVET	HAYIR
74- Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için tasarruf ve sigorta ile çok mu zaman harcamaktadırlar?	EVET	HAYIR
75- Ölmüş olmayı hiç istediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
76- Meydana çıkmayacağından kesinlikle emin olsanız, vergi öderken kaçamaklar yapar mısınız?	EVET	HAYIR
77- Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
78- İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?	EVET	HAYIR
79- Utandırıcı bir tecrübenin ardından uzun bir süre endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
80- Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
81- Trene sık sık son dakikada mı yetişirsiniz?	EVET	HAYIR
82- "Asabi" olmaktan şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
83- Birinin hislerini rencide etmek için kasıtlı olacak bir söz söylediğiniz hiç vaki oldu mu?	EVET	HAYIR
84- Birbirine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan nefret eder misiniz?	EVET	HAYIR
85- Sizin kabahatiniz olmadığı halde, arkadaşlıklarınız kolayca bozulur mu?	EVET	HAYIR
86- Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
87- Başkalarına verdiğiniz öğüdü, kendiniz her zaman uygular mısınız?	EVET	HAYIR
88- Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
89- Sizde veya yaptığınız işte hata bulunursa kolayca kırılır mısınız?	EVET	HAYIR
90- Hiç tehlikesi olmayan bir hayat size çok mu sıkıcı gelir?	EVET	HAYIR
91- Bir randevunuza veya işinize çok geç kaldığınız oldu mu?	EVET	HAYIR

92- Etrafta fazla telaş veya heyecan olmasından hoşlanırsınız mı?	EVET	HAYIR
93- Başkalarının sizden korkmalarından hoşlanırsınız mı?	EVET	HAYIR
94- Bazen etrafınıza enerji saçarken, bazen de son derece cansız ve yavaş hareket eder misiniz?	EVET	HAYIR
95- Bazen bugün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakır mısınız?	EVET	HAYIR
96- Başkaları sizi çok canlı ve hareketli olarak mı görür?	EVET	HAYIR
97- İnsanlar size çok yalan söyler mi?	EVET	HAYIR
98- Bazı şeylere karşı hassas mısınız?	EVET	HAYIR
99- Yaptığınız hatayı daima kabul eder misiniz?	EVET	HAYIR
100- Tuzağa yakalanmış bir hayvan için daima üzüntü duyar mısınız?	EVET	HAYIR
101- Bu formları doldurmaktan rahatsız oldunuz mu?	EVET	HAYIR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DEĞERLENDİRME MERKEZİ

EK - B: EYSENCK KİŞİLİK TESTİ DEĞERLENDİRME FORMU

<u>Psikotizm(P)</u>	<u>Dışadönüklük(E)</u>	<u>Nörotizm(N)</u>	<u>Yalan(L)</u>
2 H	1	3	4 H
6 H	5	7	8 H
9 H	10	12	13
11 H	15	16	17 H
19 H	18	20	21
23	22 H	24	25 H
27	26	28	29 H
31	30 H	32	37
35	34	36	49 H
39 H	38	40	53 H
47	42	44	57 H
51	46 H	52	61
55	50	60	65 H
59 H	54	64	69 H
63 H	58	68	76 H
67 H	62	72	80 H
71	66	75	87
74	70	79	91 H
78 H	77	82	95 H
81	92	86	99
85	96	89	
88		94	
93		98	
97			
100 H			

ÖZGEÇMİŞ

13.04.1969 İzmir-Bornova doğumlu. İlk ve orta öğrenimini babasının ordu mensubu olması nedeniyle Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde tamamladı. Henüz ilköğrenimi yıllarında başladığı halk oyunları çalışmalarını, ortaöğrenimi süresince de sürdürdü. 1986 yılında İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümüne girdi. Hazırlık dahil beş yıl süren lisans eğitimi süresince pek çok eğitim kurumunda usta öğretici olarak görev aldı. Aynı dönemde faaliyet gösterdiği Halk Oyunları Derneği ile Türkiye'yi temsil etme fırsatı buldu.

1992 Şubat döneminde tamamladığı lisans eğitiminin ardından aynı yıl İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans Eğitim Programına girdi. 1993 yılından itibaren Etur Eğitim Kurumları'nda Halk oyunları öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Figen ALYANSOĞLU